

a

Tabor

1994

EL FORTIN

9-10

TABOR je glasilo Združenih slovenskih protikomunistov
TABOR je last in vestnik Tabora SPB. — Mnenja Tabora SPB
predstavljajo članki, ki so podpisani od Glavnega odbora.

Izdaja ga konzorcij. Predsednik: inž. Anton Matičič
Urejuje in odgovarja uredniški odbor glasila: za lastništvo
lic. Ivan Korošec, upravnik Božo Šušteršič.

TABOR is the voice of the Confederation of the United Slovene
Anticommunists.

TABOR es el órgano de la Confederación de los
Anticomunistas Eslovenos Unidos.

Director: Ing. Antonio Matičič,
Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.
Propietario: lic. Ivan Korošec

Composición, diagramación y armado:

MALIVILKO - Telefax: (54-1) 362-7215

Impresión: Talleres Gráficos VILKO S. R. L., Estados Unidos 425
(1101) Buenos Aires, Argentina, Tel. 362-7215/1346

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual N° 321.385

NAROČNINA: Za vse države 20 USA dolarjev.

Naročila, reklamacije, nakazila, pošiljajte začasno na naslov:
Bogoslav Sustersic, Gral. Vacca 988 (1686) Hurlingham,
Bs. As., Argentina

Dopise, članke in ostalo pošto pošljite na naslov:
Dusan Dimnik, A. Alvarez 2184 (1602) Florida,
Bs. As., Argentina.

**KO „TABOR“ PREBERETE,
POŠLJITE GA V DOMOVINO!**

**Svobodni sveta
združite se!
Za Boga,
Narod, Domovino!**

Sept. - Oct. 1994 • Buenos Aires • Sept. - Okt. 1994

Dr. Stanko Kociper

Rupnik

Uredništvo ljubljanskega časopisa za umetnost, družbo in humanistiko **RAZGLEDI** je na začetku tekočega leta naprosilo petnajst poklicnih zgodovinarjev in pet nezgodovinarjev različnih idejnih krogov, da zavzamejo svoja stališča do vprašanj, kaj se je zgodilo s slovensko zgodovino. Med povabljenimi je tudi **dr. Stanko Kociper**, čigar prispevek ob novi obletnici mučeniške smrti gen. Leona Rupnika prinašamo tudi mi. — **Op. ured. TABORA.**

Gen. Leona Rupnika iz slovenske zgodovine ni mogoče izločiti. Ker ne bo iz nje mogoče izločiti največje narodne tragedije, kakršna je dosegla svoj višek v blaznem uničenju tisočev za drobcen slovenski narod prepotrebni, žlahtnihi življenj še po koncu morij na frontah druge svetovne vojne.

Prvenstveno se torej moramo vprašati, kako, za kakšne namene in s kakšnimi sredstvi je do te tragedije prišlo; kdo vse in kakšni so bili njeni dejavniki, med katerimi je bil — hočemo ali nočemo — gen. Leon Rupnik, in se bo v resnem, avtentičnem zgodovinopisju zato še kako potrebno tudi z njim objektivno pobaviti z značajnim, korajžnim soočenjem z vsemi podaki in dejstvi, ki jih je treba postaviti pod enak utež vrednotenja.

Da je spočelo naše tragedije v zdrsu kraljevine Jugoslavije med kolesje orjaškega vojnega stroja druge svetovne vojne prav v trenutku, ko je bil osovinski vojaški potencial na višku, smo si danes menda že vsi edini.

Kar zadeva gen. Leona Rupnika, ohranjeni dokumenti pričajo, koliko si je s položaja, kakršnega je pač med jugoslovanko generaliteto zavzemal, prizadeval za vzdrževanje nevtralnosti. Nedvomno bi nas to tudi nekaj stalo. Toda v spomin mi prihaja Švedska, ki je od lahkih zmag ponorelemu Hitlerju popustila mnogo več kot je zahteval od Jugoslavije, se izognila vdihovanju

krvave megle „osvobodilne borbe“ in po vojni Organizaciji Združenih narodov (OZN) prispevala prvega glavnega sekretarja.

Ker gen. Rupnik v prizadevanju za nevtralnost očitno ni uspel, je za generalni štab, in s tem za vlado, napisal študijo o jugoslovanskem nacionalnem reduitu, ki ga je potem z manj sreče skušal oživitvoriti njegov bivši podrejeni Draža Mihajlović, pa skoraj perfektno Josip Broz-Tito s svojimi partizani.

Napad Osi na Jugoslavijo ga je zatekel na položaju načelnika štaba armadne skupine v Zagrebu. Ker so že kar prve trenutke napada osovinskih sil srbski generali za njegovim hrbotom potegnili čete iz utrdb, katere so takorekoč tik pred izbruhom sovražnosti prav gen. Rupniku naložili graditi na slovenskih mejah, se je skoraj fizično spoprijel s poveljujočim generalom in do konca, ko so Hrvati že oklicali svojo „Nezavisno“ državo, vsaj telefonično skušal urejati splošno zmedo, ki je zaradi tega umika nastala med operativnimi edinicami. Tako je v Zagrebu padel v nemško ujetništvo.

Nemci so ga prehodno internirali v Celju, kjer je ostal do polovice maja 1941. Ker je medtem v italijanski zasedbeni coni bila ustvarjena nekakšna avtonomna Ljubljanska pokrajina, kjer so Italijani svoje jugoslovanske vojne ujetnike, ki so bili tja pristojni, izpustili na svobodo, so ga Nemci izpustili v Ljubljano. Tako torej pri mnogih usodnih korakih, ki so takrat bili v Ljubljani storjeni in postali izhodiščna točka za vse poznejše dogajanje, gen. Rupnik ni bil udeležen.

Životalil je kot vsi poklicni vojaki bivše jugoslovanske vojske — brez vsake plače, odpravnine ali podpore. Zato so si ti gen. Rupnika kot po činu najstarejšega izbrali, da jih je zastopal in zanje posredoval pred zasedbenimi oblastmi. Tako je prišel v stik z Italijani.

Toda medtem so komunisti že sprožili intenzivno agitacijo za svojo OF. Gen. Rupnik je komunistično taktiko in metode do podrobnosti poznal, odkar je kot takratni poveljnik Šumadijske divizije odkril na široko zasnovano sabotažno akcijo proti vojaškemu arzenalu v Kragujevcu. Zato je svoje oficirje opozarjal pred pretečo nevarnostjo OF; za kar so komunisti že septembra 1941 nanj izvršili atentat, ki pa se je ponesrečil.

Ko se je na ljubljanskih stenah pojavil napis „OF“ in se zvedelo, da to pomeni „Osvobodilno fronto“, je skraja bilo zanj vse navdušeno. Takrat so namreč še „vsi“ OF istovetili s četništvom Draže Mihajlovića. Samo zelo tenkočutne je takoj motila beseda „fronta“. Pomislili so namreč na vsemogoče in ljudske „fronte“, ki so jih komunisti že leta pred vojno organizirali po vsej Evropi. Še bolj jasno je postalo, ko je OF v svojem geslu razglasila „smrt fašizmu (ne okupatorju!) — svobodo narodu“; nobenega dvoma, da za „svobodo narodu“ tiči spočelo komunistične revolucije, pa za resno razmišljajoče ni bilo več, ko so se na „literaturi“ OF pojavile peterokrake zvezde s srpom in kladivom in da se njeni „četniki“ imenujejo „partizani“, ki morajo pozdravljati z dvignjeno pestjo... Najbolj prisebni so že začeli spoznavati, da so komunisti perfidno izkoriščali splošno narodovo

osvoboditeljsko razpoloženje za izvedbo revolucije v zanje najbolj ugodnem razdobju okupacije, ko so z lahkoto vsakogar, ki se ne bi strinjal z njihovimi „osvoboditeljskimi“ nastopi, proglasili za izdajalca in likvidirali. Prej naklonjeno javno mnenje se je pričelo naglo hladiti, ker je ljudstvo izračunalo, da bo okupator prej ali slej odšel, komunisti pa bodo ostali, če uspejo. OF je odgovorila s splošnim, dotlej v Sloveniji še nikdar poznanim terorjem, ki je držal prebivalstvo v neodjenljivem šahu.

Kot da je na to komaj čakal, da bi slovenski narod lahko čim bolj zdesetkal, je nastopil še okupator z represalijami proti „upornikom“, ki s svojimi bandami oboroženih civilistov ne samo niso stali pod zaščito meddržavnega vojnega prava, ampak so tudi prebivalstvo strpali v območje okupatorjevega pozitivnega prava. Dežela se je nenadoma znašla med dvema strahotnima mlinskima kamnoma. Stanje je postalo v resnici nevzdržno. — Kaj storiti?

Samo možje in fantje nekaterih dolomitskih in notranjskih vasi so našli svoje vrste „odgovor“. Da bi se obvarovali vsaj „kazenskih“ navalov okupatorja, so se začeli brez kakršnega koli namiga od kogar koli oboroževati z orožjem, ki je bilo pri roki, da bi se tako ubranili partizanov in ušli vsaj strahotnim okupatorjevim represalijam. Če primerne orožja ni bilo pri roki, so se ponj zatekli k okupatorju, ki je bil po meddržavnem vojnem pravu odgovoren za javni red in varnost, ne da bi se pri tem sploh zavedali, da je bil ta njihov korak v skladu s predpisi istega meddržavnega vojnega prava. Toda očitno so se tega zavedali ljubljanski politiki. Pričela se je gonja za političnim vplivom med temi čuvarji nezavarovanih vasi, ki so jih začeli tudi sami organizirati širom podeželja Ljubljanske pokrajine. Tako je nastala vrsta popolnoma strankarsko opredeljenih „legij“ ter „belih“ in „plavih“ skupin. OF pa je takoj našla „primeren“ odgovor. Klerikalne legije je enostavno proglasila za — „belo gardo“ in se pri tem njeni kolovodje najbrž še zavedali niso, da so s to „psovko“, ki so jo privlekli iz zgodovinske ropotarnice boljševiške revolucije v Rusiji, dokončno, neovrgljivo dokazali, da je bila njena NOB samo perfidno zamaskirana boljševiška revolucija. S tem si je OF nedvomno zaslužila „čast“ originalnosti. V vsej svetovni zgodovini je uspela izpeljati edini primer revolucije za časa sovražne okupacije.

V tej zmedi so se slovenski politiki nenadoma spomnili na Angleže. Zato je tudi ljubljanski župan dr. Jure Adlešič pred svojimi sfrmečimi podrejenimi (ne pred Italijani!) treščil po mizi: „Moja vlada je v Londonu!“, zapustil to edino količkaj pomembno slovensko upravno mesto v okupirani Sloveniji in odšel na „zasluženi počitek“ menda v Merano. Tako je — že tedaj tudi s posredovanjem škofa dr. Gregorija Rožmana — gen. Leon Rupnik postal ljubljanski župan.

Kapitulacija Italije dne 8. septembra 1943 je bila najbolj usodni trenutek slovenske medvojne problematike. Takrat so naši politiki kaj preprosto izračunali, da bo s tem tudi Nemčija padla na kolena in je zato prihod Angležev, ki bodo „napravili red“, že tu. Plavi so svoje četnike nagnali

Angležem naproti v Grčarice, beli pa skoncentrirali množico svojih legionarjev v gradu Turjak. Vrhovno politično vodstvo je komunističnim partizanom ponudilo sodelovanje za skupen udar proti Nemcem. Partizani pa na kakšno sodelovanje proti Nemcem še pomislili niso. S pomočjo italijanskih topničarjev so kaj kmalu opravili z Grčaricami in Turjakom.

Angležev seveda ni bilo. Nemci so jih žilavo zadrževali še nekje globoko v Italiji. Ujete četnike in legionarje so partizani z žico navezali na dolge vrvi in jih odgnali proti Kočevju, kjer so izbranim pripravili komedijo nekakšnega „sodnega procesa“ in jih obsodili na smrt, ostalo množico pa enostavno potolkli v masovne grobove v Jelendolu in Mozlju in tako dokončno dokazali, za kakšno NOB jim je šlo. Za strašilo so še objavili, da bodo ob vdoru v mesto likvidirali 30.000 Ljubljčanov. V Ljubljani, ki so jo zasedli Nemci, je nastala nepopisna panika. Politiki so izginili s površja zemlje. Kaj pa tista ogromna večina prebivalstva, ki tega ni mogla storiti? Povrhu so Nemci osvobodili še zaprtega Mussolinija in priznali njegovo fašistično republiko v severni Italiji; in s tem tudi avtonomistični položaj Ljubljanske pokrajine. — Kaj zdaj? — Se bo povrnil kak italijanski visoki komisar? Bodo Nemci postavili za šefa Ljubljanske pokrajine ljubljanskega nemškega advokata Lukmanna? Pripustili so pa tudi možnost, da bi to lahko bil kak slovenski politik. Toda politiki, ki so zopet prilezli na dan, si niso hoteli „mazati rok“. Nagovorili so škofa dr. Gregorija Rožmana, da je pregovoril in nato Nencem za to mesto predložil strankarsko popolnoma neangažiranega ljubljanskega župana gen. Leona Rupnika. Tako ne bo kompromitirana nobena stranka. Ker so mu zagotavljali, kako ga bodo vsi podpirali, je Rupnik končno pristal. Dosegel je avtonomnost slovenskega jezika tudi v upravi in šolstvu, organizacijo slovenskega domobranstva, preimenovnje Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani v Slovensko akademijo znanosti in umetnosti, da Nemci niso preganjali nikogar zaradi tega, če je leta 1941 pobegnil pred njimi iz Gorenjske in Štajerske, da Nemci niso iz Ljubljanske pokrajine mobilizirali niti enega možkega, da je svobodno plapolala čista slovenska zastava celo na vladni palači, da smo imeli svoje pošne znamke in svoje tkim. Rupnikove lire itd., itd. — pa da je marsikaterega Slovenca (tudi komunista!) rešil pred zaporom in Dahauom. Tista ogromna večina naroda, ki se ni mogla ali ne hotela pridružiti partizanom, je vse to pravilno razumela. Ne da bi sam to zasledoval, sta Rupnikova popularnost in priljubljenost hitro rasli; kar so dokazale množice na desetinah protikomunističnih taborov širom Ljubljanske pokrajine. Narod je sproščeno zadihal, ker so domobranci počistili s partizani in jih do konca držali v šahu. Zaslutil je, da je domobranstvo bilo že zametek po kralju Samu spet prve slovenske narodne vojske. Vzporedno je šlo vsenarodno, nadstrankarsko gibanje preroda slovenskega človeka po vodilu: Bog - Narod - Domovina, v katero je gen. Rupnik zgostil idejno osnovo novega Slovenca. Rupnikova Ljubljanska pokrajina je bila navzlic nemški okupaciji — ali pa mogoče prav zaradi tega — resnični slovenski Piemont.

Toda vojna se je bližala koncu. Nemcem je na vseh frontah sapa nezadržno pohajala. — Kaj pa sedaj?

Ker je gen. Rupnik poznal dogovore tripartitne konference v Teheranu in Jalti, kjer je bilo med drugim sklenjeno tudi, da se Jugoslavija sama osvobodi, se je ponoči 7. aprila 1945 na tajnem sestanku dogovoril z Mihajlovečevim poveljnikom za Slovenijo gen. Miodragom Damjanovićem, poveljnikom hrvaške armije JVvD gen. Matijo Parcem, načelnikom štaba srbskega dobrovoljskega korpusa polk. Radoslavom Tatalovićem in tajnikom voditelja jugoslovanskega Zbora Dimitrije Ljotića Boškom Kostićem, da se v Sloveniji skoncentrirane narodne oborožene sile v odločilni bitki uprejo Titovim partizanom. Gen. Rupniku so se za to postavili popolnoma na razpolago tudi odlično oboroženi bataljoni ruske osvobodilne armije (ROA). In še hrvaški minister Ivica Frković mu je za to prišel ponuditi hrvaške domobrane — ne ustaše — celo z letalastvom.

Rupnikova zamisel je temeljila na prepričanju, da zahodni zavezniki ne bodo nikdar prepustili Trsta Titu, za katerim je stal Stalin. Danes vemo, da so si naravnost želeli in računali z nadaljevanjem državljanske vojne v Jugoslaviji tudi še po koncu sovražnosti na svetovnih frontah. Tako gledano lahko danes tudi sklepamo, da bi v odločilnem odporu proti Titu po potrebi posredovali tudi zahodni zavezniki; kajti imeli so dober argument, da so tudi Stalinove čete že leta 1944 postavile Tita na oblast v Srbiji.

Toda v tistih usodnih trenutkih so spet nastopili naši politiki. Že na sestanku pri škofu dne 28. aprila 1945 so Rupniku „dopovedovali“, kako „vsak trenutek pričakujejo angleške tanke na ljubljanskih ulicah“. K temu je gen. Damjanović že pred 1. majem 1945 potegnil svoje čete brez boja preko Soče in pustil gen. Rupnika na cedilu. Dne 3. maja 1945 so politiki na sestanku na Taboru Rupnika še odstavili s poveljstva domobrancev. Ko so še Hrvati odposlanca Slovenskega narodnega odbora praznih rok odslovili iz Zagreba, je bila usoda zapečatená.

Ljubljenskih Angležev seveda tudi tokrat ni bilo. Politiki so domobrance obesili na rep umikajočim se Nemcem in jih čez drn in strn poslali skozi Ljubelj na Koroško. Tam so jih Angleži razorožili in skupaj s civilisti strpali na Vetrinjsko polje. Ker v Sloveniji ni bilo proti Titu nikakšnega odpora več, so se Angležili rešili partizanov na Koroškem s tem, da so z njimi zbrantali predajo razoroženih domobrancev-ujetnikov — za genocidni pokol.

Vsaj te križeve poti se je gen. Rupnik rešil. Ko je dne 5. maja 1945 odložil vse funkcije, ki jih je potem Rösener prenesel na Narodni odbor, je odšel v zdomstvo v Millstatt na Koroškem. Dne 9. julija ga je angleška FSS aretirala in ga 7. avgusta 1945 premestila v Italijo, kjer so ga spustili na svobodo. Toda proti koncu leta 1945 so ga zopet internirali in potem ob novem letu 1946 izročili v Titovino. Po mesecih zapora, kjer so z metodami moskovske Lubijanke iz krepkega, stasitega vojaka napravili izžeto cunjó, kakršnega so razkazovali na „procesu“, je dne 4. septembra 1946 le še bruhnil iz njega

neutešljivi krik duše in srca, da je „hrabrim knojevcem“ v cevi naperjenih pušk še poslednji trenutek izkričal: „Živel slovenski narod!“

Sedaj je na poštenih zgodovinarjih, da z enako mero zavzetosti, s kolikšno so doslej brskali za zgodovinskimi dokazi proti objektivni predstavi gen. Rupnika, upoštevajo tudi podatke — z druge strani, ki so sedaj že na razpolago. Pri tem bo prvenstveno potrebna stroga objektivnost. Delo zgodovinarjev bo torej odslej morali biti zelo, zelo precizno in — pošteno.

Po treh različnih virih: Grob generala Rupnika na avstrijskem pokopališču, poleg italij.

Frenkl: Človek je bitje, ki vedno odloča, kaj je. Je bitje, ki je morilo v genocidu, je pa tudi bitje, ki je šlo vzravnano, z molitvijo na ustih v genocid.

BOROVNICA

*Po koncu vojne izdanim
in pomorjenim slovenskim
domobrancem in drugim
medvojnim in povojnim
žrtvam državljske vojne*

Bog - Narod - Domovina.

*Vsi prsti trepetajo po piščali
glasovi tihi božajo roko
tako rad segel bi v globoko
dno, kjer brez glasu so
bratje obležali.*

To je napis na srednji plošči spomenika, ki so ga odkrili v nedeljo, 17. aprila v Borovnici, ki bo poslej na listi tistih krajev, kjer spomeniki na pretekle dneve rotijo vse ljudi dobre volje k strpnosti, sožitju, spravi, predvsem pa k zdravemu narodnemu življenju. Slovesnost je bila dostojanstvena, čeprav jo je motil dež, ki ni padal prej in je prenehal takoj po njej.

Opravilo v župnijski cerkvi, mašo zadušnico za pobitimi, je imel arhidiakon prelat Franci Vrhunec, ki je v pridigi med mašo spregovoril tudi o pomenu takih današnjih zbiranj, da se namreč dogodki, ki se jih je treba z bolečino spominjati šele danes, kajti dolgo se o njih ni smelo govoriti, ne smejo nikdar več ponoviti, še zlasti ne majhnemu slovenskemu narodu. Z njim je somaševalo, še šest drugih duhovnikov.

Po zadušnici je bilo pogrebno opravilo pred cerkvijo, kjer je prizadevni odbor postavil ob finančni podpori Borovničanov spomenik, na katerem je 120 imen. Vsaka vas je dala po nekaj žrtev, največ pa Borovnica. Spomenik je zasnoval dipl. inž. arh. Franc Kvaternik. Stoji na spodnji strani zidu, na zgornji je že dolgo spomenik padlim v prvi svetovni vojni.

Po simboličnem pokopu žrtev je bil krajši kulturni spored in nagovor domačina Staneta Novačana, ki je opisal medvojno in povojno trpljenje ljudi iz Borovnice in okolice. Po imenih je vrstil strahotne pokole družin, očetov, mater, hčera, sinov... Ubijali so eni in drugi; maščevanje ni poznalo meja ne izbiralo sredstev. Tako na eni kot drugi strani fronte so se našli sorodniki. Naj torej zdaj to ne bodo spomeniki sovraštva, ampak znamenje, da so ljudje žrtvovali življenje za ideale, o katerih so bili prepričani. Vsi ti spomeniki naj

nas torej danes svarijo pred tem, da bi si tega pekla nikoli ne nakopali več.

Spomenik predstavlja pet marmornatih plošč, na katerih so napisana imena žrtev. Pod srednjo ploščo je „brezno“ — pred njim steber — polomljeno drvo!

Ob stebru je bilo mnogo cvetja in prižganih sveč. Na vencu pa je bil napis: „Vsem žrtvam v spomin — Ludvik.“

BIZOVIK

Kljub skoraj vsakodnevnim telefonskim grožnjam je bil na lepo, sončno nedeljo 3. julija letos v Bizoviku simboličen pogreb. Tri žare prsti, ena z Brezarjevega brezna, druga iz Kočevskega Roga in tretja iz Teharij, so ves dan stale pred oltarjem med cvetjem in prižganimi svečami. Bila je blagoslovitev spomenika pobitim domobrancem in civilnim žrtvam komunističnega nasilja.

Pogrebno sveto mašo in vso žalno slovesnost je opravil kanonik Golob v spremstvu domačega župnika iz Štepanje vasi (kamor spada Bizovik), p. Gabrijela in drugih duhovnikov. Po sv. maši se je razvil žalni soprevod iz cerkve do spomenika ob pogrebem zvonjenju. Za križem so sorodnice pobitih domobrancev nosile cvetje, nato pa trije moške žare s prstjo iz Brezarjevega brezna, Kočevskega Roga in Teharij, sledili so jim duhovniki in ljudstvo. Častna straža vaških gasilcev se je v špalirju poklonila žrtvam.

Blagoslovu spomenika in pogrebnim obredom je sledil primeren kulturni program. Tako pri sv. maši kot pri programu je sodeloval moški zbor iz Dobropolja. Tončka Seršen je doživeto recitirala dve pesmi, Mari Ukova — Janša je govorila svojemu mrtvemu očetu — pobili so ga domači komunisti še predno je bila ona rojena. Stane Štrbenk (NSZ) je jasno in odločno obdelal čas revolucije in pokazal na veličino domobrancev, ki so se borili za Boga, narod in domovino.

Nato je spregovoril **Ivan Korošec** naslednje besede:

Dragi sestre in bratje Slovenci!

Spoštovani gostje!

Dragi sovaščani!

Prisrčen pozdrav vsakemu posebej. Predno podam besedo ob tej komemoraciji, ob tem simboličnem pokopu pobitih domobrancev, deklet in žena, čutim dolžnost, da se zahvalim — najprej Bogu za ta dan, potem pa vsem, ki ste kakor koli pripomogli, da se naši pobiti bratje danes lahko vračajo v objem domače vasi. Posebna zahvala predsedniku pripravljalnega odbora prijatelju Franciju Ložarju in vsem sodelavcem! Hvala! V imenu živih in mrtvih, hvala vsem za vse!

Drage sestre in bratje! Prihajam od velike reke daljne Amerike, prihajam vaš prijatelj med prijatelje, vaščan te vasi med vaščane. Kako bi mogel manjkati za ta dan srečanja z mrtvimi junaki! Z njimi sem trpel nasilje, udarce, muke. Z njimi sem šel do groba.

Spomin se vrača v tisti težki slovenski čas, ki nas je razklal na dvoje. Namesto, da bi nas združil ob narodovi nesreči okupacije, je med nas sejal nezaupanje, sovraštvo, teror in nam ni dovolil dialoga za nujno slovo.

Veliki ruski novelist Fjedor Mihajlovič Dostojevski je dejal: „Človek je bitje uporabno za vsako stvar.“ To resnico smo doživljali in jo doživljamo vsak s samim seboj, v našem okolju in v narodu.

Zgodovina nas uči, da so različna ljudstva v različnih okolnostih postopala različno do istih oseb ali motivov. Ne le judovsko ljudstvo, tudi mi Slovenci. Tudi mi smo klicali „Hosana!“ in mahali s palmovimi vejami, nedolgo za tem pa za istega „Križajga!“ in mu grozili s pestmi. Taki smo bili in tak je bil narod.

Če mi dovolite, bi v kratkem osvežil nekoliko spomin. Starejši iz vasi morda še pomnite, ko so fantje iz Bizovika v tistem predvojnem času — julija 1938 z belimi rokavicami postavljali Evharistični križ, ob velikem slavju vseh vaščanov in soseske.

Kmalu potem je prišla vojna in okupacija naše domovine. In, ko je v poletju 1941 Hitler udaril tudi na Sovjetsko zvezo, so se pri nas pojavili agenti srpa in kladiva ter pozivali na borbo v smrt fašizmu in za svobodo naroda. Toda ne zato, ker je bila okupirana Slovenija, ne! Zato, ker je pretela nevarnost

Stalinu in njegovemu boljševizmu! Spretno pripravljena propaganda, zavita v narodne in slovanske simbole, je omrežila tudi nekaj dobrih vaških fantov. Večina pa je odkrila prevaro in se ji uprla.

Po vojni je slepota zahodne demokracije tudi Slovenijo pahnila za železno zaveso. In nekateri izmed onih fantov, ki so pred vojno z belimi rokavicami postavljali Evhariistični križ, so po vojni s krvavimi rokami podirali vaše križe in kapelice. Pravim „krvavimi“, kajti pred tem, med vojno, so ugrabili, mučili in pobili Mežnarjevega Ivana — Pavčiča in Trnavčevega Francija — Jakoša. Da so opravičili zločin, so nanju vrgli psovko: „izdajalca“. Pa nista izdala nikogar, nista prisegala nikomur, nosila nobene uniforme in nikakega orožja. Tedaj nas — poznejših nasprotnikov — sploh še ni bilo nikjer, se pravi v uniformi in z orožjem, pa vendar smo že bili na rdeči listi črno podčrtani!

Zakaj — ? Kdo je dal partiji oblast? Kdo ji je dal pravico sodnika in rablja?

Tu, v tem obdobju terorja 1941-42, leži vsa krivda zločina državljanske vojne. To obdobje nosi vso odgovornost poznejših dejanj.

Nasilje nad nezaščitenim prebivalstvom je nam potisnilo orožje v roke. Krik življenja in stiska naših vasi je bilo silnejše, kot vsi predsodki. „Kako bi, če bi, in kaj bi, če ne bi.“ Hoteli smo živeti!

Vprašam vas javno dragi vaščani: Kdo izmed nas tedaj v vasi je bil zavednejši Slovenec, kot sta bil prav ta dva mlada fanta — žrtvi Stalinovih agentov? Zakaj sta morala umreti?

Pavčič in Jakoš sta bila odločna narodnjaka, praktično verna, zato sta bila v napotje tuji, brezbožni ideologiji, kot so bili pozneje v napotje vsi križi in kapelice ob vaških poteh. Kot so bili v napotje naši domovi, kjer so kradli žulje naših staršev in za naše suknje so srečkali. Kot so bile v napotje mnoge družine, ki so jih gonili po ljudskih sodiščih, zaporih, temnicah in prisilnem delu. Kot smo bili v napotje vsi, ki nismo častili novih bogov, zato Teharje, Kočevski Rog, Toško brezno, Hrastniški rovi in jaški, Krimska jama in vsa morišča po Sloveniji, ker je tako velel krvavi ukaz stisnjene pesti: „Smrt fašizmu — svoboda narodu!“

Smrt kateremu fašizmu? In svoboda kateremu narodu?

Vse, ki smo se uprli komunističnemu nasilju, so nas psovali s fašisti, le italijanski fašisti, ki so požigali naše vasi, streljali talce, gonili Slovence v koncentracijska taborišča, niso bili fašisti! Celi bataljoni fašistov so lahko mirno odšli iz Slovenije ob kapitulaciji Italije, drugi pa so se čez noč prelevili v komuniste in se pridružili partizanom — Garibaldijeva brigada, ki se je potem borila — čujte: za svobodo slovenskega naroda. — — Narod tedaj pa je bila izključno le — partija!

„Človek je bitje uporabno za vsako stvar.“ In ta človek — ljudje, smo ustvarjali naš čas — lep in težak. Z iluzijo idealov življenja in z grozo mučeništva smrti. Ta čas je bil tudi v tej naši vasi, v tem nekdanj tako prijaznem kotu ljubljanske kotline, kjer je cvetelo prijateljstvo posebno med mladino, pa je to prijateljstvo tuja ideologija spremenila v nezaupanja, sovraštvo,

maščevanja in grobove.

Zato smo si še danes tujci in nezaupni v vasi. Zato se izogibamo srečanj in se opazujemo skozi priprta okna. Zato si še vedno grozimo med seboj — po tretji osebi ali telefonu in si delamo škodo. Zato v vasi ni več križev in ne kapelic ob poteh. Zato je lurška Mati božja iz oskrunjene in podrte Ukove kapelice ob potoku, še vedno gostač na tleh v cerkvi.

— — Zato sta danes v vasi dva spomenika mrtvim vaškim fantom — — „Človek je bitje, uporabno za vsako stvar.“ Osebnost sem prepričan, da smo vsi ti nekdanji preprosti vaški fantje v srcu nosili Boga in Slovenijo. Zato so spoštovana vsa imena na obeh spomenikih, kajti ti fantje, dekleta, možje in matere, so darovali najdražje: sanje mladosti, preteklost, obetajočo prihodnost. Darovali so svoja življenja. Katera je večja žrtev od te? Umirali so za ideal sreče, katero sami niso užili.

Zato sem se danes poklonil — nekdanji nasprotnik — tudi pred spomenikom doli v vasi in prižgal lučko in zmolil za mir med živimi in večni pokoj mrtvim...

V vseh teh nestrohnjenih srcih danes ni več sovraštva, ne psovka, ne groženj. Izrujmo vse to tudi iz naših src, da bomo spet ljudje, sovaščani, drug drugemu v pomoč.

Morda kdo misli drugače. Morda kdo še vedno obsoja. Vsak je doživljal po svoje, trpel po svoje, zato ima vsak pravico do lastne presoje. Toda rečem vam: Kdor je veliko trpel zna in more veliko odpuščati.

Jaz sem mnogo trpel. Tudi sovražil sem v času sovraštva. Danes pa je čas miru, čas pietete. Ko na tem svetem kraju simbolično pokopavamo pomorjeno mladost, zagrebimo vsak pred svojim pragom sovraštvo dolgih let in na stečaj odprimo vrata ljubezni in medsebojnemu spoštovanju.

Vsi, ki ste trpeli zaničevanja, prezir, grožnje, nasilje zaporov in smrti svojih dragih, bodite ponosni, da ste bratje in sestre, da ste sorodniki junakov! Vaše solze ponosne žalosti, ki so vam bile prepovedane pol stoletja, naj se danes izjokajo in posušijo na tem črnem marmorju teh dragih srebrnih imen.

Nič več nasilja! Nič več „ljudskih sodišč!“ Nič več partijskih zakonov! Nič več partijskih sodnikov!

Vaše polstoletno trpljenje in mučeništvo pobitih, se danes zliva v povečano žrtev na oltarju slovenske svobode. Toda ta silna žrtev ne bi imela prave cene pred Bogom in ne pred narodom, če ne bi hrepenela po resni spravi, sožitju in spoštovanju različnosti v vasi. Toda ne spravi z ideologijo, ki je Slovenijo spremenila v ječo in grobišče. Ne sprave z odgovornimi genocida, te naj sodi pravični zakon in Bog, temveč spravo z vsemi, ki so dobronamerno verjeli v enakost, bratstvo in socialno pravičnost revolucije.

Dovolj je bilo pol stoletja nasilja in sovraštva. Naš narod si ne more privoščiti sedaj še pol stoletja obračunavanja. Sovraštvo nas bo kot narod razkrojilo.

Veliki argentinski pesnik José Jernández je ob velikih sporih zaklical:

„Que los hermanos sean unidos, esa es la ley primera!“ Bratje naj bodo složni, to je pglavitna zapoved. Če so sprti med seboj, so zlahka plen zunanjega sovražnika. Ali ni to danes naša slovenska nevarnost?! Lačni sosedje samo čakajo, kdaj se bomo zlasali med seboj.

Napolnimo praznino, ki jo je zapustil komunizem z iskreno krščansko ljubeznijo spoštovanja, pravice za vse in z resničnim bratstvom za vse. Ni dovolj samo svoboda. Svet brez razumevanja in ljubezni je mrzel. Ne gre samo za politično ureditev. Politika je tako široka v obljubah, pa tako ozka v iskrenosti in dobrih dejanjih. Naš narod potrebuje resno, globoko, zdravo, duhovno preobrazbo, da bomo sposobni medsebojnega občevanja spet v zaupanju, spoštovanju in sožitju z vsemi.

Ko so nas v Teharjah, Št. Vidu in Škofji Loki z udarci, psovkami in mukami zaznamovali za smrt, v naših srcih ni bilo sovraštva do mučiteljev. Bila je ena sama — poslednja želja: Da bi moja mama in vsi domači vsaj vedeli, kje bo moj grob!

Danes mrtvi bratje, se vračate domov. Poslej bo vaš grob v senci domače cerkvice.

Enako kot si je želel stari Jernej, ki je umiral osamljen in zapuščen tam daleč v pristaniškem okolju velikega Buenos Airesa: „Slovenija, daljna, ljubljena in nepozabna, ne prosim več ne rož ne kruha, ne pravice, le še za grob prostora mi podaj.“

Dragi sestre in bratje! Danes je praznik pri nas. Naši mrtvi bratje so se vrnili v domačo vas. Vsi so prišli — iz obeh taborov. Kajti onstran ni več delitve na „naše“ in „vaše“.

Tudi mi porušimo berlinski zid sovraštva v Bizoviku, da bomo spet ena velika vaška družina, da bo lep in miren počitek vseh naših mrtvih bratov v objemu domače vasi. In zvonovi v tej naši cerkvi bodo spet veselo pritrkovali, kakor na žegnanski praznik v slavo vsem žrtvam in v opomin nam živim:

NIKOLI VEČ SOVRAŠTVA, NIKDAR VEČ SLOVENSKE KRVAVE REVOLUCIJE!

Ob koncu je trobentač zadaj, visoko gori, zasviral v slovo in poklon žrtvam; pevci pa so zapeli „Oče, mati...“ Vsa množica pa se ni razšla temveč so se še dolgo, vse do mraka zadržali v prijetnem razgovoru ob prijazni postrežbi deklet in fantov. Gostje pa so bili ob prepevanju zbora pogoščeni v Gasilskem domu.

Vaščan Ložar Franc, ki je skrbel za vso prireditev in postavitev spomenika, je za to priložnost tudi napisal in izdal knjigo „Bizovik! Ti vas domača — kdo je tebe ljubil?“ V njej je opisana zgodovina in tragedija vasi za časa komunistične revolucije. Opremljena je s slikami pobitih domobrancev in drugih žrtev ter slikami narodnih noš vaščanov s protikomunističnih taborov.

Pavla Korošec

ŠMARJE - SAP

Leta 1954 so komunisti podrli kapelico, ki je stala poleg farne cerkve in ženske so razbile Brezmadežno na drobne kosce. V nedeljo 17. julija letos so blagoslovili novopozidano kapelico, na kateri stene so vzdali marmornate plošče sedeminštiridesimi imeni pobitih domobrancev. V predveri kapelice so položili žaro s prstjo iz Kočevskega Roga, Teharij in domačega pokopališča in zaprli z marmornato ploščo. Na kulturnem programu so sledile recitacije. Govor je imel župan iz Grosuplja g. Rome, nato je spregovoril France Perme, zadnji pa je povzel besedo Ivan Korošec in poudaril veličino žrtve naših junakov domobrancev - mučencev, ki so se borili in umirali za Boga, narod in domovino. Med posameznimi točkami je pa prepeval mešani pevski zbor iz Šmarja-Sap.

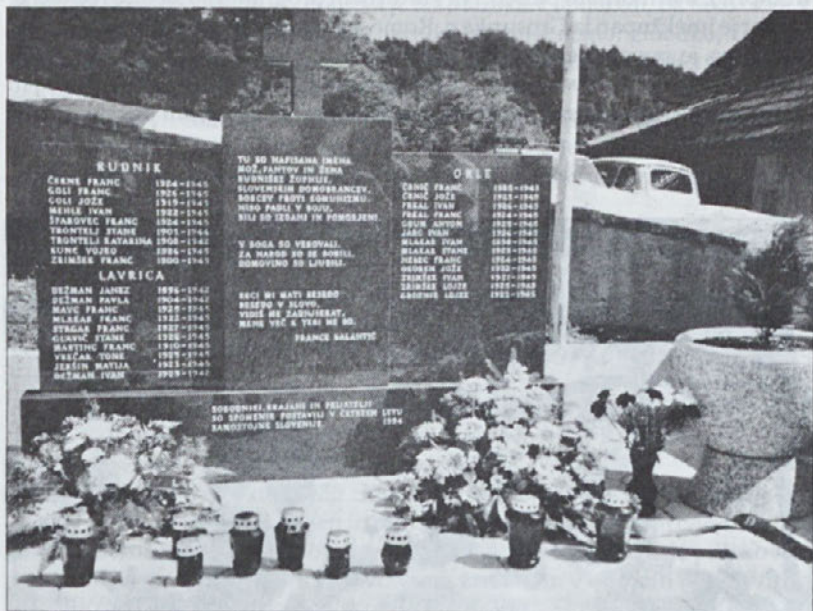
P. K.

RUDNIK

V nedeljo 28. avgusta popoldne so v fari Rudnik opravili mašo zadušnico za vse pobite domobrancelje in druge žrtve komunistične revolucije. Vse obrede je vodil salezijanski inšpektor J. Hočevar v spremstvu še drugih

duhovnikov. Nato je blagoslovil spominske obeležje in opravil simboličen pogreb. Po cerkvenem opravilu je sledil kulturni program. V govoru je Stane Šterbenk (NSZ) odločno obsodil dobo komunistične revolucije v Sloveniji in obžaloval, da sedanja demokratična vlada še ni naredila ničesar, da bi popravila krivice, ni vrnila dobrega imena vsem pobitim žrtvam. Sledile so recitacije in nazadnje je spregovoril lic. Ivan Korošec. Med mašo zadušnico in programom je pel farni pevski zbor.

Narod naš dokazuje hrani

Govor lic. IVANA KOROŠČA v Rudniku 28. avgusta 1994

Ko se izseljenci vračamo iz daljne tujine v to našo lepo, drago Slovenijo, opažamo razveseljivo dejstvo, da se vrača pogum po pol stoletja dolgi slovenski noči nasilja in krivic, da vam upada strah pred krvavo tiranijo, ki se vam je zarezala v kosti.

Obnavljate kapelice in cerkve, postavljate križe in spominske plošče pomorjenim domobrancem in žrtvam komunističnega nasilja.

Tudi Rudnk, ta lepa fara dobih, poštenih ljudi, je darovala krvavo žrtev na oltar slovenske svobode za Boga, narod in domovino. 30 fantov v cvetu mladosti je šlo skozi muke in grozno smrt, isto dekleta, zato, ker so zavračali

zlatu tele boljševiških malikov. Danes se vračajo ti naši fatje in dekleta v domače vasi, v to faro za mir med živimi in večni pokoj sebi.

Draga sestre in bratje! Komunizem je poražen in obsojen kot vse diktature v zgodovini.

Le naša demokratična oblast do danes še ni našla besedo obtožbe propadli tiraniji. Ni obsodila njenih zločinov v letih revolucije, ne genocida in krvavih orgij po vojni. Tudi ta oblast ni našla še nobenega številnih morilcev!

Po drugi strani pa hoče ta oblast prikazati komunizem kot nujo tiste dobe okupacije. Prikazuje ga kot narodov odpor, kot „zmagovit polet ljudskih množic“, napihnen v brigade in divizije.

Pa so bile le teroristične grupe, ki so gonile razočarane mobilizirance pred puškine cevi za zmago bolševizma ter v izzivanje okupatorja. Ljudje po mestih pa še pomnijo gangsterske atentate v Moskvi in Španiji izvežbanih rabljev.

In ljudje po deželi so še vedno zgrozijo ob misli na „tiste groze polne noči“, ko so iz gozdov udarile partizanske tolpe, ropale hrano in živino, uničevale vse, kar je bilo družini sveto ter med grožnjami in udarci pa ob boljševiških popevkah, vzklikih Stalinu in Titu, gonili zvezane vaščane v zaraščene grape na rdečo justico, ki se je vselej končala z mukami in strelom v tilnik.

Ljudje še vedno pomnijo izzivalne strele na posamezne tuje vojake, za kar se je potem okupator maščeval: gorele so slovenske vasi, umirali talci in živinski vagoni odvažali našo kri v taborišča smrti.

Narod naš dokaze hrani!

Ko pa je slepota zahodne demokracije podarila papirnato zmago slovenskim boljševikom, so uprizarjali krvave rihte, ropanje domov in imetja na debelo ter morije v desetisočih.

Vse to bi danes radi prebarvali z OF in NOB. Toda vse zlate barve, ki jih kopicijo v napihnjeno slavo, se jim spreminjajo v kri.

Ne jaz, ki sem neznamen pričevalec — eden tisočev, ki jih ni — grobovi tulijo resnico in terjajo pravico ter obsodbo zločina in zločincev. Kajti vsa naša domovina je žegnani britof strtih kosti, ki so bila telesa v cvetu mladosti, ki so bila naša slovenska mladina, ki se je postavila v bran tuji brezbožni ideologiji, ki je hotela, da bo naša Slovenija boljševiška sovjetska republika!

Konec julija smo počastili mučence v Teharjah.

Ta sveti kraj mučeništva, kjer bi si morali sezuti obuvala, ko stopamo po poti slovenskega križevega pota, ko hodimo po zemlji, kjer trohne okostnjaki naših bratov in sorodnikov.

Bratje in sestre, ta sveti kraj je za našo demokratično oblast še vedno kraj odpadkov!

Koliko časa bomo še trpeli, da ta oblast naklada gnoj na naše pomorjene brate?

Koliko časa bomo še sledili političnim demagogom, ki nas uspavajo z obljubami pred volitvami, potem pa jim ni mar naša ponosna bolečina, ki

trohni pod cinkastim bajerjem in smetiščem!

Prepričan sem, da bo tudi tej krivici zadoščeno. Tudi ta podlost bo našla svojega sodnika!

Nič nam niso zasuli! Ničesar ne bodo skrili!

Resnica in pravica vre iz skalnih brezen, kakor plaz goreče lave ter požiga laž, sovraštvo in napihnjeno slavo slovenskih boljševikov.

Stotisočkrat krivično vržene besede „izdajalec, zločinec, kolaboracionist“ na pomorjene žrtve in nas preživele bodo v slovenski zgodovini za večno zaznamovale krivce slovenskega genocida, revolucije in boljševiške okupacije!

Narod naš dokaze hrani!

Drage sestre in bratje!

Danes je praznik v tej fari. Vsi naši pomorjeni bratje so se vrnili iz znanih in neznanih grobov. S temi fanti sem branil te lepe naše vasi, s temi fanti sem šel na slovensko Golgoto.

V oni smrtni uri smo čutili z besedami pesnika Balantiča: „reci mi mati besedo v slovo, poškropi me poslednjič z blagoslovljeno vodo, mati, draga mama, mene več domov ne bo!“

Drage sestre in bratje!

V trpljenju preizkušen in s krvjo nedolžnih blagoslovljen narod naš mučence in dokaze hrani.

In ta narod vstaja v novi dan resnične svobode in pravice za vse!

Tisoči slovenskih mučencev, so narodu porok za lepši slovenski jutri!

Pomorjeni domobranci so sila ljubezni, ki razstaplja sovraštvo in ruši tiranijo, so gromovni klic iz brezen in morišč, ki s pesnikom Gregorčičem budi naš narod na vse štiri strani slovenskega neba:

„Vstani borni narod moj,

do danes v prah teptan!

Pepelni dan, ni dan več tvoj,

tvoj je — VSTAJENJA DAN!“

SOSTRO

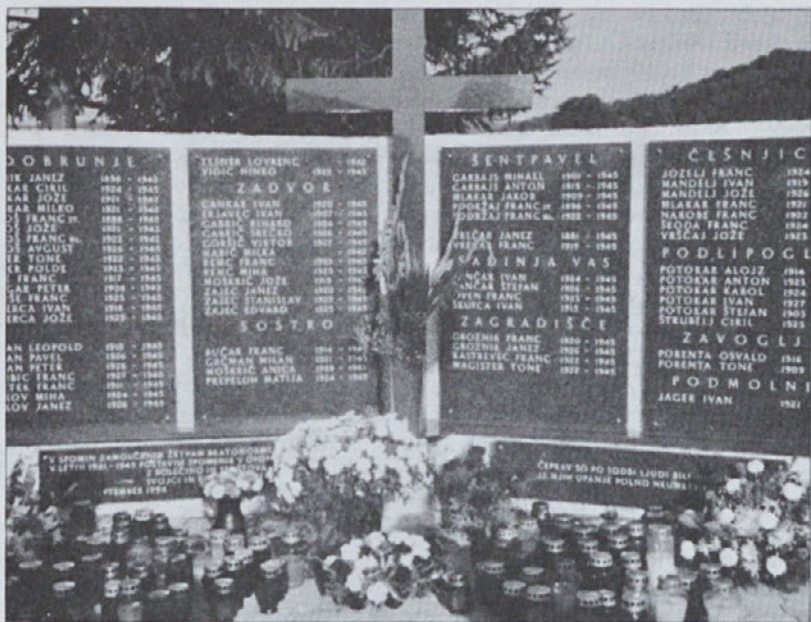
V nedeljo, 11. septembra, je privabila farna cerkev Sv. Lenarta v Sostrem veliko množico ljudi, ki so napolnili veliko sostrško cerkev, da opravijo simbolen pogreb. Mašo zadošnico in vse pogrebne obrede je vodil kanonik Merlak, v spremstvu domačega župnika p. Mirka P. in duhovnikov sosednjih župnij. Po maši se je razvil pogrebni sprevod z žaro prsti iz Kočevskega Roga in Teharij, ki so jo nosili možje domobranci do pokopališča, kjer stoji spomenik s štirimi marmornatimi ploščami poleg mrliške vežice. 72 imen je na ploščah, imen domobrancev in drugih civilnih žrtev, ki so jih pobili komunisti. Po pogrebnih obredih in blagoslovitvi spominskega obeležja je sledil kulturni program. Pri maši in med programom je pel farni pevski zbor. Prvi govornik

je bil predsednik odbora za zamolčane grobove France Perme, sledile so recitacije: Balantič, Zasuta usta in Anton Jager, Sinovo slovo. Nato se je poslovil od svojih soborcev-prijateljev lic. Ivan Korošec, za njim je govorila preživeta priča šentvliških zaporov — maldoleten domobranec.

S cvetjem ob vznožju spomenika in prižganimi lučkami so svojci pobitih počastili spomin pomorjenih.

Po končanem sporedu so dekleta in fantje postregli zunaj pokopališča vsem navzočim s hladno pijačo in pecivom.

Spomenska slovesnost v Kočevskem rogu

Narodov interes — da ostane v evropski civilizaciji

Govor Staneta Štrbenka na spomenski slovesnosti

„SLOVENEČ“, 29. JUNIJA 1994

Po teh istih poteh, po katerih smo prišli danes tudi mi, so pred pol stoletja semkaj pripeljali na tisoče do smrti pretepenih slovenskih domobrancev, vaših svojcev, naših soborcev in prijateljev. Iztvorili so jih na travnati jasi, tu

na nasprotni strani ceste. Od tam so jih nage, do skrajnosti ponižane, pod udarci puškinih kopit, kot Kristusa na Golgoti, gnali do brezen Kočevskega Roga, tudi do tega pred nami, in jih nasilno pokončali ter napol mrtve ali še žive zmetali vanje. Zmetali kot mrhovino. Kakó strašna smrt je to bila in kako težkó so umirala ta mlada življenja. In to toliko težje, ker niso umirali med bojem, pokončali so jih po vojni, kot vojne ujetnike. Za to niso imeli nobenega vojaškega razloga. In vprašamo se, zakaj so jih torej takó pobijali in zakaj so morali takó umreti.

Pobili jih niso zato, ker bi hoteli ubiti telo. Pobili so jih zaradi nečesa drugega. Ubili so jih, ker so hoteli ubiti tisto, kar so ti ljudje nosili v sebi, to je svobodo misli, svobodo duha, svobodo ideje, vero v Boga. Pobili so jih zato, ker so v sebi nosili vse, kar je bilo slovensko, krščansko in svobodnjaško. Če hočeš ubiti idejo, moraš ubiti človeka. In v tistih junijskih dneh so po slovenskem ubijali misel, idejo, duha, In domobranska vojska je bila nosilec duh. Zato so jih pobijali. In danes vemo, kaj so novi ljudje hoteli: hoteli so se polastiti človeka in zato so morali izprazniti duhovni prostor.

Stem je komunistična stran, takrat konstituirana že kot država z ustreznimi državnimi ustanovami, storila dejanje, ki se je štelo takrat in se še danes šteje za državni zločin.

Zakaj danes o tem govorimo? Zato, ker kot pravi rek: kdor molči, se zdi, da soglaša. Zato, ker samo z žalovanjem in molkom ne bomo dognali resnice o revoluciji in državljanski vojni. Danes je sicer dan žalovanja, dan spomina tu pokončanih, dan bolečine. Vendar ta dan ni samo to. Danes je dan, ko se moramo ozreti na pretekle dogodke, povezane s temi žrtvami, dan, ko moramo o njih govoriti, dan, ko moramo govoriti tudi o svojcih teh žrtev in o preživelih udeležencih protikomunističnega odpora. Govoriti moramo zato, ker se je tem storila krivica, ki je še nihče ni popravil in ki jo morajo še danes po krivici prenašati.

Danes moramo izraziti tudi nezadovoljstvo in protest, ker se ta krivica še ni popravila nikomur. Imeti smemo toliko samozavesti in poguma, da o tem odkrito govorimo. Smemo odkrito govoriti zato, ker vemo in ker hočemo, da tudi zanamci zvedo resnico o tem, kdo so bile te žrtve. Hočemo, da zvedo, da so bili to predvsem mladi ljudje, na katere je prihodnost računala, da so bili pošteni, verni in zavedni Slovenci, da so ljubili svojo domovino takšno, kakršno so poznali in si jo predstavljali, skratka ljubili so vse, kar je nastalo stoletja iz najlepših lastnosti naših prednikov in se nabiralo v dragoceno narodno zakladnico. Tega si niso pustili vzeti. In zato so morali umreti. Da bi vse to ohranili sebi, nam in prihodnjim rodovom. To je bila vsa njihova krivda.

In končno moramo povedati, da so bile te žrtve slovenski vojaki, ki so se uprli nasilju in so se bojevali za ideale, ki so jih strnili v svojem geslu: za Boga - Narod - Domovino. Slovenski vojaki, ki so branili temeljni zgodovinski narodov interes, da ostane v evropski civilizaciji. Bojevali so se za svobodno

povojno demokratično in evropsko Slovenijo, tako, kot se po polstoletnem totalitarizmu sedaj vrača v obrisih v Slovenijo. In da je torej zgodovina vzela sama nase delo, ki ga ljudem v teh breznih ni bilo dano uresničiti.

To resnico smo dolžni povedati vsak čas in tudi danes, povedati zaradi zgodovine, in da bodo zanamski rodovi ponosni na svoje prednike. Žal moramo ugotoviti, da so te žrtve še danes, pet let po sesutju komunističnega sistema, zaničevanja in krivično zaznamovane z bremenom kolaboracije, z vsemi posledicami. Še do danes slovenska uradna zgodovinska veda in država Slovenija nista sprejeli resnice o slovenski državljanski vojni. Žrtvam še ni bila vrnjena čast in dobro ime, nikomur še ni bilo izrečeno priznanje za njihovo žrtev, še vedno so v temeljnih pravicah zunaj zakona. Žrtvam ne priznajo njihove smrti, nočejo izdati mrliških listov in se še vedno vedejo, kot da teh žrtev nikoli ni bilo.

Pred petimi leti je bila tu na prvi spominski slovesnosti, pred množico 30.000 ljudi, obojestransko ponujena roka sprave. Z uradne državne strani je bila izražena tudi dobra volja za popravo krivic in želja za vseslovensko spravo med živimi in mrtvimi. Izražena je bila tudi obluba, da bo država uredila območja morišč tu v Kočevskem Rogu z osrednjo spominsko stavbo in enako tudi na območju taborišča v Teharjah. Danes lahko tu z obžalovanjem ugotovimo, da od vsega tega ni bilo še ničesar. Država Slovenija kot pravna naslednica države, ki je državni zločin storila, še do danes ni priznala in obžalovala tega zločina, zlasti pa še ni storila ničesar, kar bi ustvarilo razmere za resnično slovensko spravo. Nasprotno, vsa doseganja prizadevanja, da bi se zadeve iz državljanske vojne že vendarle enkrat uredile na temeljih resnice in pravice, kategorično zavrača. Tako vlada in državni zbor Republike Slovenije še danes ob pripravljanju in sprejemanju zakonov o vojnih veteranih, vojnih invalidih, popravi krivic in o žrtvah vojnega nasilja v nasprotju z novo ustavo še vedno postavlja branilce pred revolucionarnim nasiljem zunaj zakona. Veljali naj bi za vse, razen za borce proti komunizmu. Pričakovali smo, da se bodo ob tej doslej edinstveni priliki in v skladu z novo ustavo zakonsko uredila vsa nerešena vprašanja iz državljanske vojne. Če se s temi zakoni to ne bo zgodilo, bo to pomenilo uradno zanikanje izražene dobre volje in želje tu na prvi slovesnosti leta 1990. To bomo razumeli kot zavestno zavrnitev ponujene roke sprave in nadaljevanje ne več ideološke, pač pa moralne konfrontacije.

Spoštovani svojci pobitih domobrancev! Dokler mrtvi in živi z obeh strani slovenske državljanske vojne ne bomo enakopravni, toliko časa bo dolžnost, vas svojcev in nas preživelih, da o tem govorimo, da izpričujemo resnico, da ne zatajimo teh mož in fantov, ki ležijo tu v kočevskih brezih in drugod po Sloveniji, ki se niso bali govoriti resnice in zanjo dati tudi svoje življenje. Šele takrat, ko nam bo enakopravnost zagotovljena, in ko bo država Slovenija uradno priznala te žrtve, ko bo zanje izdala mrliške liste, ko jim bo uradno priznala čast in dobro ime, ko bo povedala, kaj, kako in kje se je leta 1945 vse

to dogajalo, ko bo popravila storjene krivice, ko bo popravila razdejana vojaška pokopališča slovenskih domobrancev, ko bo uredila grobišča s spominskimi znamenji tu v Kočevskem Rogu in v Teharjah, šele takrat bomo pomirjeni in šele takrat bomo o teh rečeh nehali govoriti. Šele takrat bomo verjeli, da je nasprotna stran iz državljsanske vojne in njena naslednica pripravljena na resnično spravo, na spravo med živimi in mrtvimi. In takrat, ko bomo eni in drugi hodili mimo spomenikov obeh strani z enakim spoštovanjem, lepo mislijo, tiho žalostjo in poklonom ali križem v duhu, takrat bo med nami dozorela notranja sprava. Takrat bo Slovenija spet mirno zaživela in upajmo, da bo živela brez sovraštva, brez maščevanja, brez krvi; takrat bo Slovenija zopet imela življenje v polni meri.

Žalna slovesnost na Teharjah

Bila je 31. julija. Zbralo se je veliko Slovencev od vsepovsod, tudi iz Severne Amerike, Kanade, Avstralije in Argentine. Časnikarji so zapisali, da se je zbralo nad 2000 ljudi, javno mnenje pa je, da jih je bilo veliko več. Sv. mašo je daroval mariborski škof Kramberger v spremstvu duhovnikov. Po maši se je razvil sprevod ob petju in molitvi rožnega venca — ob nekdanjem taborišču do križa, kjer je že gorelo vse polno lučk. Pod križem je bil venec: „pobitim

domobrancem — Zveza Tabor“ in še polno drugih šopkov rož, ki so jih prinesli svojci pobitih domobrancev. Najprej je pozdravil in govoril predsednik krajevne skupnosti Teharje, sledile so recitacije in nato govor predsednika NZ dr. Tineta Velikonje.

Krajevni pevski zbor je zapel nekaj narodnih pesmi in zaključil slovesnost s pesmijo „Oče, mati...“

P. K.

„Vse je zasuto, le križ stoji...“

POČASTITEV SPOMINA DOMOBRANCEV V ZDOMSTVU

Domobranska proslava v Milwaukee

Kot vsako leto smo tudi letos obhajali Spominski dan s sveto mašo v Triglavskem parku — v spomin dragim domobrancem. Vreme je bilo čudovito, zato je bila maša res pri kapelici in ne v dvorani. Med pridigo se je pater Vendelin spomnil naših mučencev in omenil, da se že pripravlja proces za prvega mučenca Grozdeta, ki so ga komunisti na tako krut način mučili in umorili. Povedal je, da bo verjetno Grozde proglašen za blaženega preje kot škofje Slomšek, Baraga in Gnidovec.

Pater Vendelin je tudi poudaril, naj se vedno priporočamo našim domobranskim mučencem.

Med mašo je pel Triglavski zbor, ki so ga podprli gostje iz Chicaga. Maši je sledila kratka komemoracija. Pevci so zapeli Gozdič je že zelen, nakar je g. Jože Rus povedal, kako se je pokojni škof Gregorij Rožman srečal s skupino beguncev v Anrasu na Tirolskem. Tam je imel mašo in jim je tudi govoril — kakor v prividu — kaj so trpeli umirajoči domobranci predno so stopili pred božjega sodnika. G. Rus je tudi omenil, koliko je škof Rožman sam duševno trpel, ker je bil prisiljen, da je zapustil Ljubljano.

Sledila je recitacija Balantičeve pesmi, ki jo je lepo podal Lojze Gregorič, Gregor Goršič pa je prebral Simčičevo „Nekoč bo lepo“.

V spomin naše tragedije in v počastitev naših padlih domobrancev je nato govoril še Franjo Mejač, predsednik Milvoškega Tabora, ki je v svojem govoru omenil, da je bilo Slovensko domobranstvo v govorih že obdelano od vseh strani in da bo zato danes govoril o **Štajerskem bataljonu!** Omenil je Milana Kranjca — poveljnika prve skupine 17 borcev, ki so odšli v ilegalo 12. maja 1942. V tej skupini je bil tudi pokojni France Grum in edini še živeči Ivan Korošec. Pozneje sta se tej skupini pridružila tudi naša rojaka Ivan Bambič in Joško Cimermančič, ki sta tukaj med nami. Omenil je več borb, ki jih je ta odred bojeval, posebno ono na Krki in žalosten poraz na Suhorju, kjer je padlo več borcev. Ob vdaji Italije je večina borcev Štajerskega bataljona končala v Grčaricah — med njimi tudi Milan Kranjc! Preživeli pa so se pridružili domobrancem pod generalom Rupnikom.

Govornik je v svojem govoru omenil tudi našo pokojno bolničarko Ireno - Ivanko Primožič, ki je spremljala Štajerski bataljon in skrbela za ranjence: bila jim je kakor mati! Tudi je bila Irena tista, ki je spremljala ranjence od umika na vlaku preko Maribora in so po njeni zaslugi prišli na Koroško.

Prišel je usodni maj 1945 — čas umika, čas izdajstva — da so domobranski

bataljoni končavali v Kočevskem Rogu, Teharjah in še v drugih moriščih.

Mladino pa je opozoril na dve sliki, ki sta v našem domu tukaj na parku: sliko prevzvišenega škofa dr. Gregorija Rožmana in generala Leona Rupnika, naj nikdar ne pozabijo, kaj sta ta dva velika Slovence naredila za dobrobit slovenskega naroda.

Komemoracijo smo zaključili s pemijo „Oče, mati...“

Bog - Narod - Domovina.

Domobranec

Spominska svečanost v Clevelandu

Spet je preteklo leto, spet se svečano spominjamo pokolov slovenskih domobrancev in drugih žrtev medvojne slovenske revolucije. Vsako leto se bolj širi naš razgled o teh strahotah. Čas teče, vedno več prilik se nudi, da resnica lahko prihaja na dan. Vedno več možnosti imamo, da svoje doživljaje širše razložimo, da resnico tudi povemo. Spoznavamo tudi strahote, za katere doslej sploh nismo vedeli.

Naše pričevanje je bilo predvsem o pokolih, ki so se dogajali potem, ko je Osvobodilna fronta (OF) imela že vso oblast v rokah. Pokole je domača obast tajila, zato je bilo naše pričevanje potrebno tukaj, izven Slovenije. Mnogi Slovenci v domovini še pred nekaj leti niso mogli verjeti, da so se taki pokoli sploh dogajali.

Danes ve o njih že vsa Slovenija. Žalne svečanosti se obhajajo na krajih pokolov samih. Naše obletnice za pomorjene se zato spreminjajo vedno bolj v svečan spomin in žalovanje.

Ostaja nam pa dolžnost pričevanja o umorih zavednih Slovencev med samo vojno. Te umore pa sedaj navidezno demokratična Slovenija taji ali jih pa opravičuje, češ da so umorjeni bili izdajalci.

To so umori, ki jih je naročila komunistična partija — Osvobodilna fronta. Zнала jih je pripraviti, ker je znala vcepljati med slovensko nezaupanje. Zнала je ustvarjati slovensko sodrgo. Med slovensko sogrdo pa je znala z lažjo spremeniti sočutje do vseh trpečih Slovencev v strastno sovraštvo do vseh, ki niso bili njenega mišljenja.

Sovraštvo je rodilo umore. Umori so povzročili nastop Vaških straž kot odpor proti njim. Slovensko sovraštvo se je izkazalo še posebej okrog italijanskega razpada, ko so partizani z italijansko pomočjo uničili slovensko posadko Grčaric in slovensko posadko Turjaškega gradu, namesto da bi se borili proti novemu okupatorju. Tedaj je izginil vsak dvom o krvavih, protislovenskih partizanskih namelih.

Upor proti njihovem povečanemu protislovenskemu nasilju je tedaj rodil domobrance. Zaradi teh novih umorov so prisilno mobilizirani partizani trumoma prehajali v domobrance.

Prav ti revolucionarni umori bodo ostali slovenska sramota, saj so povzročili, da so uporniki proti krvavemu med्सlovenskemu nasilju morali prositi za orožje tujca, okupatorja. Orožja druge ni bilo mogoče dobiti.

Dejstvo samo, da ni bilo drugega izhoda kot prositi okupatorja za orožje, je tudi slovenska sramota, toda ta sramota pade na tiste morilce, ki so jo povzročili. Brez njihovih umorov te prošnje ne bi bilo. Brez revolucionarnih umorov ne bi bilo ne Vaških straž niti Domobrancev.

To so resnice, ki jih v domovini slovensko sovrášstvo še vedno pribija. Razmere v domovini so se sicer spremenile, sovrášstvo do resnice pa je tam ostalo.

Kakor je svojčas slovensko sovrášstvo do resnice tajilo množične pokole od strani partizanov! Toda pokoli so prišli na dan. Danes ve zanje vsa Slovenija.

Kako slovensko sovrášstvo do resnice danes taji vzroke, zakaj so nastali slovenski domobrance! Toda prav tako bodo nekoč ti vzroki prišli na dan in bodo poznani po vsej Sloveniji!

Sovršstvo do resnice bo nekoč v Sloveniji dokončno poraženo. Tedaj bo nastopil čas za narodno spravo. Tedaj bosta žrtev in slava naših dragih slovenskih domobrancev, naših poklanian soborcev, po vsej Sloveniji še prav posebno zablesteli!

Na letošnji spominski svečanosti na našem Orlovem vrhu nam bo tudi to še prav posebej pred očmi!

Odbor Tabor DSPB

Spominjali se bomo...

Cleveland, O. - Ta ponedeljek, 6. junija, bo minilo 50 let odkar so se zavezniške vojske izkrcale v Normandiji. To je bila dosedaj največja invazija Evrope. Vse tedanje nemške sile so bile obrnjene v ta kraj, toda premoč zavezniške vojske je v nekaj dneh ohromila tedanje sile in polagoma se je začelo osvajanje od nacistične Nemčije zasedenih dežel.

V tedanji Ljubljanski pokrajini in drugih zasedenih krajih Slovenije, ki so bili pod nadzorstvom okupatorja, so bili obrazi slovenskih ljudi nasmejani, ker so mislili, da bo kmalu prišel čas, tako neučakani konec vojne, narod pa bo zaživel v svobodi.

Toda žaloigra naroda se je šele pričela. Po naših hribih in gozdovih so se zbirali ljudje, ki jim ni bilo mar te svobode, ampak take svobode, kakor so si jo oni zamislili. Zato so bili ljudje na deželi ustrahovani, in če je le kdo malo drugače mislil, ga je bilo treba onemogočiti oz. ubiti. Tako so padali naši verni slovenski ljudje, katerih krivda je bila samo to, da niso hoteli sprejeti komunističnega mišljenja.

Vrhunec tega je bil ob koncu vojne, ko se je vsa tedanja protikomunistična vojska umaknila na Koroško in se predala angleškim vojnim edinicam. To pa

so po skrivnostnih potih in lažeh prevarili, dejali so, da jih bodo prepeljali v Italijo — pot pa je vodila v tedanjo komunistično Jugoslavijo.

Šele danes se nekoliko izvija vse to, kaj se je dogajalo meseca junija v Kočevskem Rogu, Teharjah, po primorskih jamah in drugod po slovenski zemlji. Kmalu bo tudi za nas 50-letnica teh groznih dni, ko so jih tako imenovani „heroji“ ubili razorožene in jih zmetali v jame. Po tolikih letih narod sedaj vidi, toda še ne vsega, ker je še vedno komunistično vzgojena elita na položajih — pa strah pred ustrahovanjem. Sicer govorijo o veliki demokraciji, toda priznanja od njih ni. Čas pa bo prišel in bo na tem kontinentu slovenska mati rodila sina, ki bo prišel tja in na vaša herojska vrata napisal: „Mene, Tekal, Ufarsin.“

Slovenci in Slovenke, ki smo zapustili rojstni kraj, domovino in sinovi, hčere, ki ste se rodili tu, pridite, da počastimo na tej Spominski proslavi te naše padle domobrance, ki so se borili za svobodo slovenskega naroda z geslom: Bog, Narod, Domovina. Tvoja navzočnost nas bo okrepila in bomo še z večjo voljo delovali za priznanje te krivice ter postavili spomenik tem padlim borcem.

Na svidenje 18. in 19. junija na Slovenski pristavi pri Spominski kapelici. Prižigali bomo lučke v spomin...

Tabor DSPB - S. V.

Spominska proslava na Orlovem vrhu

Govor MILANA ZAJCA

Pozdravljeni in dobrodošli na današnji proslavi, ki je posvečena generalu Leonu Rupniku, slovenskim domobrancem, vsem slovenskim protikomunističnim žrtvam, ki so jih pobili Titovi slovenski komunistični tirani, dr. Valentinu Meršolu in škofu dr. Gregoriju Rožmanu.

Pozdravljam častita gg. župnika Franceta Kosma, župnika Janeza Šimenca, ki bosta opravila daritev sv. maše. Hvala lepa! Goste iz Milwaukee, goste iz Kanade in drugih držav Severne Amerike in Evrope, Slovenije in okolice velikega Clevelanda. Pozdravljam Rudija Kneza, ki bo vodil ljudsko petje in hvala za sodelovanje in petje pri sv. maši. Hvala vsem, ki ste pomagali okrasiti Orlov vrh za proslavo.

Po italijanski kapitulaciji leta 1943 je bil slovenski narod izpostavljen največji nevarnosti in nasilju s strani Titovih slovenskih partizanov in z druge strani okupatorskim silam nemškega Rajha. V najbolj obupnem položaju, ko je odpravljalo vse slovensko narodno protikomunistično politično vodstvo, je na prošnjo obupanega naroda prišlo nekaj političnih predstavnikov na stanovanje generala Rupnika. Prosili so ga tako rekoč na kolenih: „Gospod general! Pomagajte slovenskemu narodu!“ Zadnji pogovor je bil na dvorišču njegovega stanovanja, pogovor sta poslušali njegova žena Olga in hčerka

Kisa. Prosile so: „Papa, ti si za v pokoj, ne prevzemi te odgovornosti.“ General Rupnik je tiho poslušal in premišljeval. Brez odgovora se obrne in steče kot maldenič proti stanovanju, sredi stopnic se ustavi in pravi tele besede: „Domovina me kliče, sem sin slovenskega naroda, sem po poklicu vojak, dal bom vse moje sposobnosti na razpolago, da bom reševal in pomagal narodu pred nasiljem slovenskih partizanov in tuje okupacije, tako naj mi Bog pomaga! Zavedam pa se, da s to odločitvijo stopam z eno ного v grob.“ To je ustno poročilo Toneta in Naceta Zajca (dvojčka), ki sta bila osebna stražnika generala Leona Rupnika od ljubljanske policije, in takrat osebno navzoča.

Na prošnjo obupanega naroda je stopil na čelo slovenskega naroda modri, sposobni general Leon Rupnik, prevzel odgovornost za ustanovitev slovenskih domobrancev in tako postal prvi slovenski narodni predsednik Ljubljanske pokrajine in inšpektor slovenske domobranske vojske po vseh mednarodnih pravilih za časa tuje okupacije. Zaplapolala je v Sloveniji čista slovenska zastava: BELA - PLAVA - RDEČA, brez rdeče zvezde in brez partizanskega znaka Triglava.

Po načrtu generala Rupnika so se leta 1944 organizirali domobranski udarni bataljoni, ki so preganjali slovenske komunistične partizane in domovino skoraj očistili rdeče nesnage. Tako so se ljudje skoraj nemoteno premikali od Trsta do Ljubljane, do Kočevja, Novega mesta, do Gorjancev in delno v Belo Krajino. Edino v južnozpadnem delu Bele Krajine so se zadrževali slovenski partizani, ki so jih šteli Titovi hrvaški partizani in mednarodne komunistične brigade. Domobranski udarni bataljoni so prinašali ljudem varnost in upanje mirnega življenja v bodočnosti.

General Leon Rupnik je organizirano pripravil tudi protikomunistična zborovanja po Primorskem, Notranjskem, Dolenjskem, kjer so ljudi opozarjali na komunistično nevarnost tako za Slovence in ves svet. Teh zborovanj se je udeleževal tudi sam predsednik Ljubljanske pokrajine general Leon Rupnik in imel govore. Ljudstvo ga je navdušeno pozdravljalo in mu izkazalo zaupanje in hvaležnost.

Proti koncu aprila 1945 je masa mednarodnih komunističnih brigad v sklopu Titovih komunističnih partizanov pritiskala na Slovenijo, kar slovenski domobranci niso mogli zdržati zaradi težkega modernega orožja, ki so ga partizani dobili od zaveznikov. Takrat je Sloveniji pretila pogubna nevarnost, da zavlada komunizem. Slovensko politično protikomunistično vodstvo je organiziralo in ustanovilo tako imenovani Slovenski narodni odbor - SNO. Brez vednosti slovenskega naroda in domobranskih udarnih bataljonov, ki so se na terenu borili proti pritisku mednarodnih komunističnih brigad. 3. maja 1945 so na Taboru v Ljubljani proti njegovi volji razrešili generala Leona Rupnika odgovornosti predsednika Ljubljanske pokrajine in mu odvzeli vse pravice inšpektorja slovenskih domobrancev. Slovenske domobrance so preimenovali v Slovensko vojsko in jo vključili jugoslovanski armadi kralja Petra.

Nekaj dni po 3. maju je val slovenskih protikomunističnih beguncev, skupno z domobranci pritiskal v begunstvo preko Ljubljane, Gorenjske, Ljubelja in Koroške, brez vsakega načrta s strani političnega vodstva SNO, ki je sprejel vso odgovornost po 3. maju, ko so odstranili generala Leona Rupnika. Enako je bilo brez vsake vrhovne vojaške komande. Med begom so ves položaj reševali sposobni komandirji posameznih domobrantskih edinic. Tako smo se domobranci znašli skupaj s civilnimi begunci na Vetrinjskem polju kot ujetniki. Saj smo morali položiti orožje pred angleško armado, ki je zasedla Avstrijo. Slovensko predstavništvo je v zmedenosti popolnoma odpovedalo. Tako smo bili domobranci in civilni begunci na razpolago dnevnemu razvijanju položaja in nam je bilo neznano resnično dogajanje z našo usodo.

Po nekaj tednih so bili slovenski domobranci s prevaro vrnjeni po Angležih Titovim slovenskim komunističnim partizanom, ki so nas brez sodbe mučili in pobijali v Kočevskem Rogu, Teharjah, Hrastniku in drugih krajih v Sloveniji, kar je vam že precej znano.

Prišla je vrsta za vračanje civilistov, slovenskih protikomunističnih beguncev, da jih vrnejo Titovim partizanom v gotovo smrt.

Pred 100 leti, 22. februarja 1894, se je v Sloveniji rodil slovenski sin pod imenom Meršol Valentin. Preje ne dosti poznan slovenskim ljudem, čeprav je bil odličen zdravnik in primarij ljubljanske bolnišnice. Dr. Valentin Meršol je bil po postavi majhen človek, je pa bil po duhu velik, po značaju pa velikan. Nahajal se je leta 1945 med slovenskimi protikomunističnimi begunci na Vetrinjskem polju. Vedel je, kaj se je zgodilo s slovenskimi domobranci, da so bili poslani v smrt slovenskim Titovim partizanom. Videl je pa tudi, da ni slovenskih protikomunističnih predstavnikov, ki bi ščitili preplašene slovenske begunce. Brez pomisleka je stopil na čelo slovenskih protikomunističnih beguncev. Stopil je pred vojaškega komandanta angleške armade in zahteval, da se preneha zločinsko vračanje nedolžnih ljudi v smrt, kot so to storili s slovenskimi domobranci in da se to ne ponovi s civilnimi begunci, ki niso drugega krivi kot da zavračajo komunizem. Pregovoril je angleškega komandanta in dobil zagotovilo, da ne bo nobeden vrnjen proti svoji volji. Pri tem mu je veliko pomagal kanadski vojaški častnik major Barre. Dr. Valentin Meršol ni bil politik, ker je bil prepošten, dober in s svojo poštenostjo in dobroto je rešil življenje nad 10.000 slovenskim civilnim beguncem kot tudi beguncem drugih narodnosti. Spominjajo se ga s hvaležnostjo za njegovo dobro delo in naj bo njegovo ime zapisano z zlatimi črkami v zgodovini slovenskega naroda, kot bodo imena generala Leona Rupnika in škofa dr. Gregorja Rožmana, ker so delali samo dobro za slovenski narod in so skupaj z domobranci branili iste ideale: Boga - narod - domovino. Mi jim sedaj pri sv. maši obljubimo zvestobo in hvaležnost.

Takoj po sveti maši bomo skupaj zapeli domobrantsko „Oče, mati...“

Nato bo pri kuhinji na razpolago kosilo. Hvala lepa in Bog vas živi.

Na Orlovem vrhu

Huda vročina je bila že ves teden, ko smo se pripravljali na domobranksko proslavo 18. in 19. junija. Povrhu pa še „fathers day“. Vse to nas ni ustrašilo. V lepem številu smo se zbrali na okrašenem vrhu v soboto zvečer pri Spominski kapelici. Številne čiste slovenske zastave med visokimi smrekami, ponosni kip domobranca, prižgane svečke in sveže cvetje nas je pozdravilo. Odmolili smo rožni venec v spomin naših pokojnih članov in pobitih domobrancev. Velik kres in petje domobranskih pesmi, kot vsako leto. Vsa ta leta prižigamo kres v njihov spomin.

V nedeljo je bil čudovit in vroč dan. Že zgodaj zjutraj so prihajali ljudje od vseh strani, stari in mladi. Po stari navadi je tudi letos prišla dolga kolona avtomobilov s prižganimi lučmi in čistimi slovenskimi zastavicami iz Clevelanda. Na poti so se jim pridružili še številni avtomobili, tudi moj — prvič v tejslovesni procesiji. Orlov vrh je bil kmalu poln, čeprav smo vsi iskali sence. Zadonela je državna in slovenska himna. Nato pa je prikorakala skupina domobrancev z vencem in zastavami. Pogrešali pa smo znanih obrazov, ki smo jih videli vsa ta leta — žal so nekateri že v večnosti, drugi pa na obisku v rojstnem kraju v Sloveniji. Venec, ki so ga položili pred Belo steno so prinesli: Rudi Lukež, Jože Kastelic in Jakob Grum. Kanadsko zastavo je nosil Rudi Resnik, čisto slovensko pa Bine Bizilj, Jože Lekan in dolga vrsta drugih. Pred sliko generala Leona Rupnika in škofa dr. Gregorija Rožmana so bili postavljeni lepi slovenski šopki, enako tudi pred stoječim kipom domobranca. Ni manjkalo narodnih noš — žrtev je bila velika v tej vročini.

Nato je sledil pozdravni govor Milana Zajca, predsednika clevelandskega odbora. Pozdravil je goste iz Kanade, Waukegana, Denverja in Slovenije, pevodnja g. Rudija Kneza ter č. g. Franceta Kosma, ki vsako leto tako rad pride na ta dan med nas in č. g. Janeza Šimenca iz Dola pri Ljubljani, ki je somaševal. Seveda ni pozabil pozdraviti vse številne Clevelandčane. (Njegov govor objavljamo posebej - op. ured.).

Sv. mašo je daroval č. g. Franc Kosem ob somaševanju č. g. Janeza Šimenca, ki je v svoji pridigi poudarjal, kako važno je geslo: „Bog, narod, domovina“. Izrazil je željo, kako bi bilo lepo, če bi se doma v Sloveniji držali tega domobranskega gesla. Č. g. France Kosem je v angleščini poudarjal, da moramo imeti zaupanje v Boga, saj je naš Oče in naj se vedno priporočamo našim domobranskim mučencem. Med mašo je bilo ljudsko petje, ki ga je vodil g. Rudi Knez. Na koncu maše pa smo vsi zapeli domobranksko pesem: „Oče, mati...“

Po bogatem kosilu, ki so ga pripravile naše kuharice, za kar jim gre posebna zahvala v tej vročini, smo posedeli v družbi znancev, ki jih je bilo veliko. Verjetno se ne bomo videli do naslednjega leta, ko se bomo zopet ponovno srečali na Orlovem vrhu s pozdravom: „Bog, narod, domovina“.

Udeležene pri Spominski proslavi

Narobe svet...

Po poročilih vseh svetovnih časnikarskih agencij, so v Nemčiji minulega 20. julija t. l. ob 50-letnici atentata proti Hitlerju, ki so ga poskusili izvršiti vojaški krogi, bila vsa odporniška gibanja proti nacizmu — razen komunistov, ki na proslavo, kakršno je pripravila vlada, sploh niso bili povabljeni. Še predsednik stranke „prenovljenih“ komunistov ni bil na proslavo povabljen. Z mesta, kjer je bil atentat izvršen, je namreč predsednik vlade Helmut Kohl preko radia in televizije za ves svet odločno pribil: „Ne smemo se omejevati samo na vprašanje, proti čemu se je odpor vršil, temveč se moramo tem bolj spraševati, za kakšne cilje se je kdo boril. 8. maj 1945, ki naj bi bil dan osvoboditve, namreč ni prinesel osvoboditve vsem Nemcem...“ Pri tem je nakazal na bivšo Vzhodno, komunistično Nemčijo. Zato na proslavo niso bili povabljeni niti potomci takratnih komunističnih odpornikov proti nacizmu. Vsa druga odporniška gibanja namreč smatrajo, da se jih ne dá primerjati s komunističnim odporom proti nacizmu. Gre namreč za namene odpora! Za cilje!

Tako dorastli narodi.

Kako pa je s tem v svobodni, neodvisni, kulturni republiki Sloveniji? Pri nas je ravno goljufiga partizanska NOB še vedno zlato tele, ki naj se mu vse klanja... — Narobe svet? — Narobe svet!

Sveti Urh

Po 49. letih je bila zopet sveta maša v cerkvi na Sv. Urhu v nedeljo 10. julija ob petih popoldne. Po denacionaliziji je prišla cerkev zopet v last župnije Sostro — muzej pa kamor spada.

Notranjost cerkve so prebelili, odkrili nekaj starih fresk in primerno okrasili z venci za blagoslovitev cerkve. Na sprednji, belo pobarvani steni, kjer je stal nekoč lep baročni oltar Sv. Urha, visi Križani — brez križa, kakršnega so rešili pred uničenjem. Na stranski steni, kjer je bil nekoč stranski oltar, visi brezjanska Marija Pomagaj, katero so vaščani rešili in shranili. Kljub telefonskim grožnjam, da bodo cerkev minirali, se je zbrala velika množica ljudi — napolnili bi tri urhovske cerkve!

Pet minut predno je odšel g. župnik Mirko iz župnije Sostro na Sv. Urh je zazvonil telefon: „Ali bo maša na Urhu?“ — „Seveda bo ob 17. uri,“ je odgovoril p. Mirko. „Bodo navzoči vsi krvoloki?“ — „Verjetno, če pridete tudi vi,“ je bil pogumen pater Mirko.

Že mlaji spodaj na glavni cesti so naznanjali slovesnost dogodka. Vse obrede blagoslovitve cerkve in mašo je opravil v imenu ljubljanske škofije kanonik Ivan Merlak v spremstvu domačega župnika in mnogo drugih duhovnikov iz bližnjih župnij. Narodne noše so slavlje povzdignile. Po maši se je kar v cerkvi razvil primeren program. Pel je moški zbor mestnega prometa pod vodstvom Stanka Zadravca, trio Gašperšič (klavir, violina in flavta) je zaigral nekaj Mozartovih skladb, nakar so sledile recitacije in pevski zbor je program zaključil.

Župnik p. Mirko se je zahvalil vsem in v oznanilu povedal red bogoslužja v prihodnje ter povabil na pogostitev in prijateljsko kramljanje.

Tako bo z današnjim dnem cerkev Sv. Urha zopet služila svojemu namenu v veselje in zadoščenje vsem Dobrunjčanom!

Pavla Korošec

Na Sv. Urhu spet maša v osvobojeni cerkvi.

Živeti je nositi odgovornost za pravo odgovarjanje na življenjska vprašanja, izpolnitev nalog, ki jih življenje postavlja vsakomur.

FRENKL

Materino slovo

Nad Strnco in pa Križanskem gozdu so bili še vedno temni oblaki; kar naprej je rosilo. Postarana in oslabela mati je obležala na postelji. Ni se mogla več sama premikati. Kobaličeva mati pa je prišla, da ji je vsaj malo postregla. Mati je nepremično ležala in ni mogla več govoriti, le obraz je imela vedno uprt na križ, ki je bil postavljen tam v kotu. Sin pa je bil vedno pri postelji in gledal v njen obraz, kakor da bi hotel zaznavati, da zgublja njeno ljubezen. Njen obraz pa je izražal neskončno veselje, srečo, da je dočakala sinovo vrnitev.

Zunaj je bil večer. V kajžici je tudi petrolejka, ki je razsvetljava prostor, pojemala — mati je umirala. Mirno je ležala v postelji in videlo se je na obrazu, da so zadnji poslovilni znaki. Stojč kakor okamenel, skrušen ob postelji, strmi sin prepletenih misli na mater in mladost. Hotela se je dvigniti, toda omahnila je na blazino, kakor da bi hotela še nekaj povedati... utihnilo so ustnice z nasmehom.

Naslednji dan zjutraj pa je pri cerkvi sv. Lovrenca in sv. Antona na Brezovici naznanil materin odhod v večnost. V kajžici so napravili vzvišeni prostor in postavili krsto nanj, obdano s svečkami in majskimi rožicami. Prihajali so sosedje in se poslavljali od te dobre matere. Ob razsvetljavi sveč je bil njen obraz povelečan.

Prišel je čas, da so pogrebci ugasnili svečke — sin pa je šel v podstrešno sobo, odprl staro skrinjo in vzel iz nje butarico. To butarico je pred tolikimi leti napravila mati, da jo nese na cvetno nedeljo blagoslovit v cerkev sv. Antona. Položil jo je v krsto, poljubil jo na čelo, zjokal se je — zadnjikrat je videl njen obraz.

Pogrebci so naložili krsto na voz, konj je počasnih korakov peljal po kamniti cesti tja na Grič, sin potrt v spremstvu sosedov. Po tolikih letih je zopet prišel v cerkev. Omamil ga je vonj po kadilu, pevci so zapeli. Duhovnik je izrekel nekaj besed v pozdrav tej dobri ženi. Odšli so na pokopališče, tam ob skopani jami se je spreved ustavil. Duhovnik je dal zadnji blagoslov. Ljudje, ki so prisostvovali, so vzeli v roko nekoliko prsti in jo vrgli na krsto. Sin pa je gledal nepremično vse to. Že so vsi odšli, on pa je še vedno strmel tja v odprti grob, v mrzlo tišino — zadnje prebivališče.

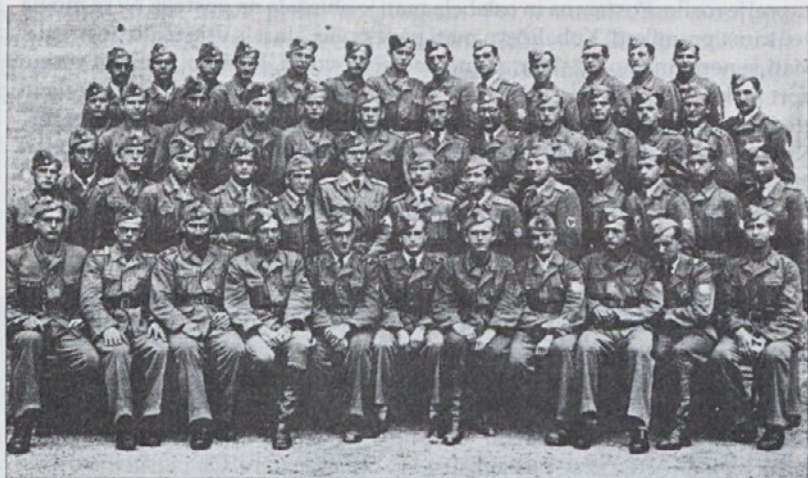
Megla je kakor srebrn pajčolan pokrila dolino od Vrhniko preko Barja do Krima, kakor da bi bilo morje; le še cerkva se je videla. Tudi on je odšel, osamljen. Nevidni koraki so odmevali po kamniti cesti, zgubil se je v megli...

Frenkl: Doživetje človeka, ki se je vrnil iz taborišča smrti, okrona občutje, da se mu po vsem tem, kar je pretrpel, ni treba več bati ničesar na svetu, kajti do dna je spoznal, da je Bog njegov varuh.

Sliki oficirskega tečaja

2. častniški tečaj 15-9-1944

2. častniški tečaj 15-9-1944 — Soba št. 15 — „Parlament“

In naša razočaranja se nadaljujejo...

*Med tujce ne, ti greš med brate,
da zanje trudiš dan se vsak,
vzore mi uresničiš zlate
kot narodnjak in poštenjak.*

(Slovo in naročilo - S. Gregorčič)

Kmalu po nacističnem napadu na Sovjetsko zvezo 22. junija 1941. leta se je kot običajno pojavil na dvorišču naše domačije daljni sorodnik, mlinar in mali kmet iz šentjerneja na Dolenjskem Franc Jerele (po domače Fiče). Bil je zgrajen komunist iz Pirkovičeve — „Čortove“ — šole. Dvignil je desnico in kot prerok govoril mojima staršema takole: „Napočil je čas osvobodilne fronte, v katero bomo sprejeli vse nezadovoljnije; tudi lumpi in barabe nam bodo dobrodošli. Po končani vojni in zmagi, ki bo naša, pa bomo vso to sodrgo sunili v rit!“

Starejši se najbrže dobro spominjajo, kako so na podeželju Dolenjske in Bele Krajine organizirali tekme koscev in žanjic, seveda ne zato, da bi dosegli večjo produkcijo sena in žita, ampak je šlo za pripravo na revolucijo. Pa naša stran — kaj je storila, da bi revolucijo v teku zaustavila in jo onemogočila? Nič! Spala je spanje pravičnih. Šele, ko so pod krogliami komunističnih atentatorjev obležale na ulicah Ljubljane prve žrtve vidnih slovenskih osebnosti, je med vodilnimi na naši strani nastal preplah. Tudi s podeželja so pričeli prihajati v Ljubljano obupani klici na pomoč. Tedaj so v Ljubljani na hitro improvizirali obrambo na podeželju. Nastale so Vaške straže s pomanjkljivo organizacijo. Komunisti so začeli napadati te naše oborožene skupine, katere so čestokrat podlegle napadu partizanskih brigad. Višek naših porazov sta predstavljala Grčarice in Turjak. To pa je bilo naše prvo in največje razočaranje.

Profesor Janez Grum v „Novi slovenski zavezi“ št. 12 pripisuje poraze Vaških straž četniškemu poveljniku v Sloveniji majorju Karlu Novaku češ, da je bil mož zelo nepopularen. Seveda g. J. Grum noče povedati, da je vodstvo SLS storilo vse, da bi onemogočilo njegovo delo in ga naredilo še bolj nepopularnega, kakor je bil doslej. Naprtiti krivdo naših porazov peščici četnikov, katerih število v vsej Sloveniji ni presehalo 300, je neresno in neutemeljeno; to tembolj, če se zavedamo, da je SLS imela vso kontrolo na podeželju Dolenjske, Notranjske in ostalih slovenskih pokrajinah.

Po padcu Grčaric in Turjaka je bila naša stran silno prizadeta. Vse je

izgledalo, da se bodo partizanske brigade polastile celo prestolne Ljubljane. Tedaj je nastopil v slovenski javnosti dotedanji ljubljanski župan Leon Rupnik, ki je tisto jesen 1943, skupaj s svojimi ožjimi sodelavci (med njimi dva njegova sinova Vule in Evgen) polagal temelje Slovenskemu domobranstvu, to je slovenski nadstrankarski vojski. Kakšno veselje je tedaj zavladovalo v naših trgih in vaseh. Počutili smo se zopet varne v senci domobrantskih pušk.

V številki 11/1993 „Nove slovenske zaveze“ beremo njeno izjavo ob 50-letnici ustanovitve Slovenske domobrantske vojske. Poleg drugega je v tej izjavi zapisano sledeče: „Slovensko domobranstvo je bilo čisto nekaj drugega, kot so bile Vaške straže: Slovensko domobranstvo je bila urejena slovenska vojska: častniki so bili Slovenci, poveljevalo se je v slovenskem jeziku, vsi vojaški znaki so bili vzeti iz slovenske politične in kulturne tradicije.“ NSZ torej priznava, da je bilo Slovensko domobranstvo čisto nekaj drugega, kot so bile Vaške straže. Ničesar pa ne pove, komu gre zasluga za to drugačnost. Tu vendar manjkata ime in priimek moža, katerega upravičeno imenujemo očeta Slovenskega domobranstva — to je generala Leona Rupnika. Pisati zgodovino Slovenskega domobranstva in ne omeniti generala Leona Rupnika je prav tako nesmiselno, kot pisati o nastanku krščanske Cerkve brez omembe njenega prvega papeža sv. Petra.

V senci velikana generala Rupnika so se naši politični možje počutili zelo majhni. V njem so neupravičeno gledali potencialno nevarnost za svojo bodočnost. Zato so proti njemu pričeli s podtalnimi zarotniškim delom, ki je kulminiralo na Taboru 3. maja 1945. Prav tu pa prične naše drugo veliko razočaranje, katero je doseglo svoj višek v Vetrinju istega maja 1945. Načrt generala Rupnika ni bil zapustiti Slovenije ampak sprejeti borbo s partizani v Gorenjskem kotu, in če ne drugače, tam umreti s puško v roki, nikoli pa brez nje!

Slovenci se kaj radi junačimo češ, da se nikogar ne bojimo. Tako na primer so za nas Italijani navadni bojazljivi zajci in vendar so se upali obesiti za noge svojega duceja, Romuni, prav tako latinci, so se upali iti v sam brlog po svojega diktatorja Ceaucescuja in mu pognati kroglo v čelo. Slovenci pa smo dopustili, da je likvidator slovenskega domobranstva umrl naravne smrti, to je v postelji. Izgleda, da je za nas Slovence junaštvo ustanoviti en ducat političnih strank, ki se v imenu neke navidezne demokracije med seboj koljejo za oblast v prid tovariša Kučana in njegovih komunistov. Moj Bog, ničesar se nismo naučili iz naše krvave polpreteklosti! Tu doživljamo naše tretje razočaranje. Kje sta naša značajnost in junaštvo?

Letos 4. septembra se bomo Slovenci, ki koderkoli po svetu svobodni živimo, spomnili velikega moža, generala Leona Rupnika, ob 48. obletnici njegove mučeniške smrti. Da, velikega Slovenca, ki je svojemu malemu narodu v hudih stiskah in nadlogah daroval vse svoje sposobnosti in tudi svoje življenje za lepšo in boljšo bodočnost svojega naroda, za večne vrednote slovenstva, ki so: Bog — Narod — Domovina!

IVAN KOROŠEC, hvala za *Teharje* — *krvave arene*

„SLOVENEČ“, 20. AVGUSTA 1994

Pred kratkim je v zložbi Ilex-Impex v Ljubljani izšla knjiga gospoda Ivana Korošca *Teharje* — *krvave arene*. V njej pisec opisuje zverinsko delovanje brezbožnih komunistov. Gre za okoli 8.000 domobrancev in civilistov, njihovih simpatizerjev, ki so jih Angleži po koncu vojne vrnili v „obdelavo“ komunistom. G. Ivan Korošec je z nekaterimi sobroci pobegnil iz taborišča Teharje.

Ko človek bere, kaj vse se je dogajalo v tem taborišču, mu kri zaledeni v žilah, ker si ne more predstavljati, da je kdo zmožen tako mučiti svojega brata zato, ker je veren, zaveden Slovenec.

V knjigi so tudi imena „voditeljev“ teh akcij, nekatere je imel gospod dr. Pučnik na zaslišanju, pa o dogajanjih tistega časa nič ne vedo. Dobro bi bilo, da bi brezbožnim mučiteljem kupili to knjigo, pa bi se morda potem „le spomnili“, kajso počeli tiste dni. Z junijsko vojno smo se znebili komunističnega režima in prešli v samostojno demokratično Slovenijo. Upali smo, da bodo krivice, storjene za časa komunizma, popravljene. Pa vendar ni tako. Namesto da bi na grobiščih na Teharjah postavili dostojen spomenik protikomunističnim borcem, že 40 let vozimo tja tovarniške odpadke. Dobro bi bilo slišati, kaj o tem menijo občinski funkcionarji, ki so določili to deponijo. Menim, da Bog vsakogar spremlja in njegova dejanja pozna.

Dragi Slovenke in Slovenci, priporočam vam, da si kupite to knjigo, saj opisuje 50 let zamolčane dogodke.

Gospod Ivan Korošec, hvala vam, da ste nam opisali dogodke, ki ste jih sami doživljali pod komunističnim škornjem. Hvala vam, da ste se prvi uprli komunizmu in za to veliko žrtvovali. Upamo, da ne bomo nikoli več sužnji njegove tiranije.

Jože Pšeničnik, Jakobski Dol

V Ljubljani je izšla knjiga pisatelja Ivana Korošca: TEHARJE — KRVAVE ARENE. Predstavitev knjige je bila v petek, 22. julija, v škofijski dvorani na Poljanski cesti 2.

Teharje — slovenski Auschwitz, je predstavil zgodovinar dr. Andrej Vovko.

Dom in svet

ZBORNIK ZA L. 1993

Da, toliko let je že preteklo, ko je Ana Ahmatova spisala pesem, za katero je še Ždanov, ki jo je prej imenoval pobesnena buržujka, pripomnil, da je zelo dobra, in da naj jo kar natisnejo. Pesem je Ana Ahmatova napisala na začetku „velike otečestvennaje vojne“, da bi se bilo ruskemu človeku lažje boriti proti nacističnim hordam, ki so preplavile Rusijo. Končevala se je z znanimi verzi, ki se nanašajo na ruski jezik:

*...I mi sohranim tebjja, velikaja ruskaja rječ
velikoje ruskoje slovo.
Svobodnim in čistim tebjja pronesjem
i vnukom dadim, i od bljedi spasem
Navjeki.*

Seveda, ko se je nehala vojna, že se je CK kompartiji spustil zopet nanjo in njeno poezijo proglasila za škodljivo, tujo ruskemu narodu. Pomrla sta Ahmatova in Ždanov, videli smo, kako so vlekli Stalina s podstavka in danes že malo ljudi ve, kdo sta bila. Moškost Ahmatove se pa še vedno deklamira v ruskih šolah.

Nekaj podobnega se je godilo katoliški književnosti v našem stoletju: Kakanija, 'k' in 'k'. dežela kmetov in kočijažev, po Cankarju dežela hlapcev in deklet, je imela svojo književnost, prav s Francetom Prešernom smo jo spravili v same vrhove evropske književnosti, na koncu prejšnjega stoletja so že odgajali močni poganjki štirih modernistov iz prvotnega debla in še in še se je razraščala katoliška književnost, Bogu v čast in narodu v slavo, kot so rekli nekdanj.

Celo trideseto desetletje se je utrjevala, vabila v svoje vrste pisatelje in pesnike krščanskega nazora, toda že je poganjal ob njej poganjek-divjak, ki ni bil cepljen s krščansko in narodno zavestjo. Vojna leta so odcepila poganjek-divjaka in zadušila s silo močno deblo katoliške književnosti, toda ta ni umrla — doma se je zatekla v podzemlje, morda je za nekaj časa morala umolkneti, druga je šla kot gobata beračica v svet, iskat sreče in svobode za svoje izrazno bogastvo. Medtem ko je tista, ki je ostala v tujini kot Lepa Vida, toda s hrepenečimi očmi, uprtimi v domovino dolgih štirideset let, je ona druga v podzemlju nabirala sokove, ker je slutila, da prihaja slovenska pomlad tudi zanjo... In prišla je: Zbornik Doma in sveta je že šesti po številu, ki dokazuje, da se je katoliška književnost vrasla v naš narod s tako silo, da je ni bilo

mogoče zatreji z nobenim sredstvom v dolgi dobi preganjanja vsega kar je nosilo kakršnokoli zanamenje katolištva.

Urednik vseh treh zbornikov dr. Stanko Janežič pravi v predgovoru k letošnjemu: „Živimo v času očiščevanja in nove rasti.“

Ne velja to samo za domovino — konzorcij zbornika sestavlja domovina, zamejstvo in zdomstvo, pisan je torej za vse tri Slovenije: matično, ki se je otresla prisilnega jarma komunizma, ne pa še njegove miselnosti; zamejsko, ki so jo veliki sveta prisodili našim sosedom, pomagala jim je pa še naša nesloga; ter zdomsko, ki je vzdržala vse obljube, vabe, grožnje, nasvete in bila v pomoč matični in zamejski.

*

Zbornik je razdeljen na štiri dele: prvi del je posvečen Vrednotam in času, kjer šest vodilnih in optimističnih slovenskih mislecev upira svoje oči v prihodnost, seveda ima pa noge trdno na tleh sedanosti in je globoko zasidran v preteklost. Urednik že v uvodni besedi pravi, da ni življenja brez pogledov v preteklost, brez prosoje družbenih in osebnih izkušenj, ki nas uče, da ne ponovimo napak, ki smo jih storili.

Igor Senčar se sprašuje, kako se otresti strahu, dediščine komunizma in razlaga, zakaj moramo upati.

Draga Ocvirka Krščanstvo in Slovenci na poti v demokracijo obravnava skoraj vse probleme in izzive modernemu Slovincu v novi državi, naslanjajoč se na nauke zgodovine. Do nezavesti kokodajsamo geslo: Evropa zdaj!, ki Ocvirku pomeni nekaj čisto drugačnega kot smo navajeni. Novoliberalna politika, v katero je obsedeno zaljubljen zapadni človek, že ne more več tekmovati z islamskim svetom, Indijo, Afriko, ker pozna samo individualizem brez etike.

O moderni tehnološki mentaliteti in racionalizaciji življenja piše Edvard Kovač. Ne da bi se dotaknil slovenske ustave, Tineta Hribarja ali Heideggerja, ki sta pisala o svetosti življenja, je Kovaču sama svetost brez Boga premalo. Tudi Kovač vidi naš svet kot nazadovanje za človeka, ker je brez etičnih norm, pomanjkanja osebne dogovornosti nam samim, našim potomcem in svetu. Najbližja Kovaču je Zaveza z naravo, po kateri smo samo njeni upravniki, ne pa neomejeni lastniki.

Čeprav se zdi paradoksalno v naših razkristjanjenih časih, vendar se človeštvo v poiskih iz krize vedno bolj obrača k razvoju krščanskega življenja in duhovnosti. Prav v tem je Alojzu Pirnatu naloga kristjana, da mladega človeka z vzgojo pripravi na naloge časa, ki ga čakajo. Pirnat si ne dela utvar — preteklo bo še dolgo časa preden bo katoliški strani uspelo vzgojiti novega človeka. Vzgoja je zadeva generacij, od nje pa je odvisna sprememba miselnosti.

Izobrazba in vzgoja je tudi predmet, s katerim se bavi Metka Žerovnik. Vplivi, ki so danes močnejši do družinske vzgoje jo v šoli na nek način zabrisujejo, cilji vzgoje, njeno načrtovanje in neenotnost, so le naslovi nekaj poglavij iz njenega članka.

Kdo se ne spomni predvojnih povesti Jožeta Dušarja Krka umira in Ljudje ob Krki? O njegovem življenju in delu se je z njim pogovarjal Stanko Janežič.

*

Kot vidimo, gre pri večini mislecev zbornika Doma in sveta za dolgoročni načrt, kako priti spet do etike in duhovnosti pri Slovencih. Nobeden od razplavaljalcev si ne dela utvar, da se bo novi človek rodil sam od sebe, po čudežu, da bo prišel od zunaj, da ga bo ustvarila družba. Niso to samo specifično slovenska vprašanja, z njimi se ubada ves zahodni svet.

*

Leposlovje:

Del zbornika, posvečenega leposlovju, se začne s pesmimi Jožeta Cukala, zdomskega pesnika in pisatelja, ki živi v Indiji že desetletja. Čeprav ne gre za religiozno poezijo, ki bi jo pričakovali od redovnika, je pa pisana v dominsvetovskem duhu. Janko Čar, ki je sourednik konzorcija Doma in sveta, je z dvema pesmima ustvaril nekaj novega v slovenski poeziji, čeprav gre obenem za svetovijansko poezijo, se vendar čuti krivega za dogodka v Bosni in sožaluje in prosi nedolžne, pohabljene, razmesarjene, pobite, posiljene, izčrpane prebivalce Bosne v sedmih jezikih Evrope, da naj mu oprostite in da tudi drugi sožalujejo z njimi.

Pesmi Janeza Kolenca so po eni strani modernistične, po drugi jih pa uporaba osnovnih besed po papeževem primeru dela anarhične, kljub temu je pa kozmični element močnejši od religioznega.

Miklavž Komelj, Minka Korenčan se po motiviki in metaforiki ne oddaljujejo dosti od Kolenca, se pa toliko bolj Tone Kuntner, ki se obrača s hvalo in zahvalo k svoji že mrtvi materi.

Ostrice Dušana Ludvika, ostre puščice, ki jih je nacepil kar 50 kitic in jih spuščal zdaj na osebo, zdaj na ustanovo, zdaj na družbeni problem, napake ali krivico, bi bilo nevarno objavljati še pred nekaj leti, imajo ponekod še dokumentarni izvor. Vsekakor so nekaj novega in svežega, da se bralec oddahne ob njihovem ironičnem in sarkastičnem tonu.

Aktualnega motiva balkanske vojne se posluži Milena Merlak v svojih pesmih, medtem ko Lev Detela z odlomkom iz še neobjavljenega romana Jantarska pot začenja poglavje proze.

Če je zdomstvo slonelo ves čas na dveh vrednotah — vera in slovenstvo — ni čudno, da izpod peresa Stanka Kocipra dobimo odlomek Košnja, ki opisuje prve mesece okupacije Slovenskih goric. Pokojni Jože Krivec pa je opisal argentinsko romanje, ki je čisto drugače kot pri nas. Če bi Kociprovo črtico zlahka vzeli iz romana In svet se vrti naprej..., se je Krivec tokrat vpletel v življenje nove domovine.

Življenje v pisarni Janeza Kolenca je veren odraz iz minule realsocialistične dobe, ki so bili vsi enaki, le da so bili eni še bolj kot drugi, kar veje iz odlomka.

Z domobranskim-partizanskim motivom in načinom razreševanja problemov takoj po vojni se je zavzel Lojze Kozar, ki ima za seboj že lepo

število napisanih knjig, vendar bi bilo psihološko Pijano brezumje med najbolj posrečenimi.

Igro enodejanko o usodi dveh mladih ljudi, z naslovom V dvoje je objavil Stanko Janežič. Aleš, ki je navidezno prišel do duhovniškega poklica brez velikih pretresov, se sreča v Parizu z Majo, slikarko, ki ga išče in ljubi še iz študentskih let. Na koncu tretjega dejanja je razplet, ko Maja umori sama sebe in Aleša, ker vidi, da njuna svetova ne bosta prišla nikdar skupaj. Tragedija je močna predvsem v tem dejanju, drugače pa pisana v impresionističnem slogu.

Slovenske osebnosti:

V tem delu zbornika nam nanizajo poznani slovenski kulturni delavci močne osebnosti iz naše zgodovine. Nekateri so nam poznane, druge manj, vendar ni odveč, če jih spoznamo bolje in rešimo nezaslužene pozabe.

O Frideriku Ireneju Baragi in njegovem delu piše Andrej Pirš, Franca Ivanocyja, tega tako malo poznanega „slovenskega Mojzesa“, ki je vzdržal plamen slovenstva in vere v Prekmurju, pisal še v gajici, razpečeval knjige Družbe sv. Mohorja, čeprav je bilo to prepovedano, napisal sam več knjig in koledarjev, življenje in delo tega malo poznanega borca proti madžarizaciji nam opiše Jožef Smej. Njemu se imamo zahvaliti, da je Slovenska krajina ostala slovenska in katoliška.

Komunistične ječe so marsikomu uničile zdravje in voljo do pisanja; Jožku Kraglju niso zapravile ne enega ne drugega. V zborniku piše o narodnem in verskem buditelju Beneške Slovenije Ivanu Trinku-Zamejskemu. Štiridesetletnico njegove smrti obhajamo prav letos. Kragelj nam ga prikaže kot vsestransko delujočega, izobraženega, poznavalce skoraj vseh slovanskih jezikov, skladatelja, profesorja filozofije, poslanca, vzgojitelja duhovniškega naraščaja, ob vsem tem pa dobrega poznavalca in branilca pravic Beneških Slovencev.

O profesorju mariborskega bogoslovja dr. Francu Kovačiču piše Bruno Hartman kot o osrednji osebnosti znanstvenega Maribora, ki mu dolgujemo knjižnico, muzej, mejo na severu, Muzejsko društvo, Zgodovinsko društvo, banovinski arhiv, poleg tega da je bil urednik večih publikacij, ki so bile odločilne za vzgojo Štajerske.

Ivan Sedeje je opisal delo očeta slovenskega modernizma Riharda Jakopiča, ki ga kot Plečnika znova odkrivajo. Že ime „impresionisti“ je sporno za Sedeja; zanjso bili Jakopič, Sterni, Jama in Grohar modernisti in eden najbolj problematičnih je bil ravno Jakopič.

Prečuden sije obdajal Ivan Preglja in njegovo delo in povzročal, da je ostal v senci heretizma vse življenje. Denis Poniž nam ga skuša približati ne samo kot pisatelja, ampak tudi bogoiskatelja, razreševalca teoloških problemov in iskatelja smisla življenja.

Slovenija včeraj, danes in jutri:

Kaj nam je manjkalo, v čem smo grešili, kje so napake sedanjosti, kako priti

do prihodnosti, ki naj bo lepša kot je bila preteklost, vse tri časovne razsežnosti so vpletene v to poglavje. Janezu Juhantu je že do začetka odvrtno postavljanje ideologije pred narodne interese. Še bolj odkrit je: prizna, da si je monopol nad političnim življenjem vzela KP in da ga misli obdržati v nedolged z vsemi pridobitvami revolucije. Vladanje je oblast, zato si vsi prizadevajo priti z vsemi sredstvi do nje.

Ni samo domovina razdeljena, Ivo Jevnikar piše o razdeljenosti in povezanosti Slovencev v Italiji. Tisti del naroda, ki živi v Italiji, je podvržen italijanskemu pritisku in pravno ni dovolj zaščiten. Slovensko manjšino vidi sestavljeno iz sedmih komponent, od katerih izstopata Slovenska kulturna gospodarska zveza in Svet slovenskih organizacij. Slovenci v Italiji so postali strpni, ker se čutijo ogrožene v enaki meri, soglasni so pa vsaj v temeljnih vprašanih obstoja. Slovenska samostojnost je blagodejno vplivala tudi na manjšine izven matice, prav tako je propad komunizma prinesel večjo uravnovešenost. Težnja po enotnosti v političnem življenju je nuja zaradi preživetja narodne skupnosti, vendar razlike, ki so naravne, so tudi dragocene, pravi Jevnikar, te pa naj ostanejo.

O postanku razdvojenosti koroških Slovencev nam poroča Karel Smolle in pri tem citira izjavo dr. Jožka Tischerlja: „Kdor določa in odloča, mora seveda tudi pred narodom in javnostjo nositi vso odgovornost.“ Zlata vredna sodba iz leta 1948, ki bi veljala tudi za zdomstvo in matico leta 1994. Smolle pravi, da se je z izjavo in izstopom Tischlerja iz POOF začela dvotirnosti v koroškem narodnem življenju. Bolje tako, kot pa da bi se majhna skupina skrivala za hrbtom večine, na katero pade vse slabo, medtem ko si samoizvoljeni laste pravico do smetane. Tudi na Koroškem se je zgodilo isto kot na Primorskem: KP je pognala Slovence v nemške stranke, v Italiji pa v italijanske. Smollejev prispevek v zborniku je zgodovina uspehov in neuspehov koroških Slovencev, je pa obenem tudi razlaga za neuspehe. Tudi Smolle vidi potrebo enotnega nastopa na zunaj, vendar naj bi ohranili še vedno večglasnost navznoter.

Nazorska opredelitev Avgusta Horvata je poleg tega tudi zgodovina našega izseljenstva po svetu. Slovensko izseljenstvo je spremljala v tujih deželah duhovščina, sprva neorganizirano, kasneje je zanje skrbela Družba sv. Rafaela, vendar se je svetovno nazorski pluralizem obdržal samo še v ZDA, kjer je imel svoje korenine še od Etbina Kristana in Louisa Adamiča. Nazorska razdeljenost med izseljenci je opazna tudi v časopisih, revijah in naročanja tiska iz domovine. Ko Horvat primerja življenje izseljencev v ZDA, Kanadi in Argentini opazi, da je intelektualcem v ZDA ostal v spominu Adamičev poziv, da kdor se hoče uveljaviti v svetu, naj zapusti slovensko družbo. Ta pojav se je ponovil z našo emigracijo in tako je bilo obglavljeno izseljenstvo, ker so le redki delovali med slovenskimi organizacijami. Tako se je prej asimilirala, medtem ko se je zgodilo v Argentini ravno nasprotno — izobraženci so se držali izseljenstva in mu pomagali pri organiziranju njegovih ustanov. Nekaj posebnega se je zgodilo v Franciji, ko so se prej enotni rudarji

razdelili med kristjane in marksiste. Na splošno je veljala tudi v politiki ta delitev pri izseljencih: levičar-Jugoslovan, desničar-zaveden Slovenec. Z osamosvojitvijo Slovenije je bila v glavnem odbita ostrina med izseljenci, ki so uvideli, da morajo družno pomagati pri obnovi domovine.

Je demokracija v Sloveniji, kdaj se je začela, kakšne vrste je, kaj ji še manjka? Z vsemi temi vprašanji se bavi Janez Markeš in zato mora poseči nazaj v zgodovino, da najde silnice in izvire, iz katerih poganja to, kar danes imenujemo demokracija. Ostala je struktura tridomnega parlamenta: družbeno politični zbor skupščine, zbor občin in zbor združenega dela, ki je bila tudi povod razpadu DEMOS-a. Vsi ti zbori, ki naj bi predstavljali celotno slovensko družbo, so bili enotni samo v enem — osamosvojitvi slovenskega naroda in ustanovitvi lastne, suverene države; ko je bil to doseženo, je DEMOS razpadel.

V prispevku Markeša najdemo tudi stavek, ki bi ga lahko razširili zaradi jasnosti: „Eksaktnost pravne države je npr. presekala (verjetno dobronamerno mišljena) vsepočetna in neobvezujoča sprava, ki se je zgodila na čuden zastopniški način brez «represenzativnih sovražnih» strani.“ Ko bo, če bo, raziskovalec tega stavka prišel do resnice, bo najbrž moral bljuvati zaradi podlosti slovenske politike oz. politikantstva. S hinavščino se namreč ne pride daleč, z zavijanjem in spreminjanjem etikete, da se skrijejo postranski nameni, pa tudi ne. Pot do resnične demokracije je še dolga.

Ermina Kržičnika Ideje za politični program ekonomske preobrazbe in preporeda socialne filozofije Slovencev prizna, da so se nakopičila v dolgih desetletjih vprašanja, ki jih moramo razrešiti, če se nočemo vtopiti v balkanoidni mešanici. Ta vprašanja bi se morala zastaviti s skrajno objektivnostjo in poštenostjo, če hočemo dobiti pravičen odgovor nanje in na zvestobo vrednotam, ki smo jih gojili Slovenci v preteklih 150 letih. Kržičnik predpostavlja, da nam je najbližnji zahodnoevropski civilizacijski vzorec, ko se je razvil na krščansko etičnih normah, zato bi se ga veljalo oprijeti. Kaj pa amoralnost Zahoda, ki se prav zdaj odkriva našim začudenim očem? Premise, ki jih navaja in ki naj bi bile potrebne za narodni program, temeljijo na soglasju med poglavitnimi partnerji v ekonomskem procesu. Zopet obsedenost z ekonomsko svobodo, zasebno lastnino, najbrž če le mogoče neomejeno, svobodo trga, demokracija in politični pluralizem. Vse to že lep čas okušamo, toda vidimo, da še bolj kot prej velja „homo homini lupus“, v demokraciji še bolj kot kje drugje ali v drugih družbenih sistemih. Tem nazorom je zadalo močan udarec papeževo mnenje, da ni bilo vse v prejšnjem socialnem sistemu tako slabo, da bi morali vse opustiti in vnaprej ravnati ravno obratno.

O spravi upravičeno dvomi Kržičnik; po njegovem je prav zvestoba, povezana s poštenostjo ovira za našo nacionalno spravo. Tudi nam se je zazdela sprava zaradi strahu, dobička, prilagajanja in drobtinarčstva že od začetka sumljiva, še bolj pa ljudje, ki so razglasili, da se je že dogodila. Človek strmi kot začaran v številke, ki jih navaja Kržičnik: 500.000 izseljencev v

zadnjih sto letih; 168.000 nas je manj kot pred 200 leti. Se splača naš model iskati v preteklosti in na Zapadu, kjer eni stradajo kruha, drugi bi pa najraje obdali Slovenijo z žično ograjo, kjer bi v izobilju živeli samo oni.

Članek je prerastel v razpravo, razprava v slovenski vsenarodni program. Kržičniku in še mogim ne leži internacionalizacija slovenskega gospodarstva. Država naj bi posegla v gospodarstvo samo tam, kjer je to potrebno (morda zaščitila uboge, morda tiste, ki nimajo tekmovalnih zmožnosti, morda pa tudi takrat, ko je v nevarnosti narodno premoženje?)

...„samo prek moralne in duhovne moči je uresničljiva tudi gospodarska uspešnost, ekološka sanacija in (družbeno?) ravnotežje.“ Tako da, toda ali niso pripovedniki svobodnega trga, neomejene lastnine, upoštevajoč samo najzmožnejše, moralo že zdavnaj odpisati? Da, ubogi Yorick, še več je stvari, ki jih mi ne vidimo in ne slutimo.

Likvoni kritik Milček Komelj v Smereh in obrazih sodobnega slovenskega slikarstva ne podaja vse široke palete likovnih ustvarjalcev — teh je nad 600 — ampak le nekaj najreprezentativnejših osebnosti, ki jih je srečal in ki jih dobro pozna: skoraj bi zapisal, da našo dobo najbolje predstavlja Janez Bernik, Zoran Mušič, Prekmurec Zdenko Huzjan, samouk Jože Tisnikar, koroški Valentin Oman, ekspresonist Zmago Jeraj, iz literature črpajočega Ludvika Pandurja, sanjavo simbolistko Metko Kraševc, koloristko Vido Slivnikar, ilustratoriko Marijo Lucijo Stupico, novoodkritega Emerika Bernada, Klavdija Tutta, Andraža Šalamuna. Med moderniste šteje Tuga Sušnika, abstrakcionista Gustava Gnamuša in Maksim Sedeja. V sklopu Neue slovenische Kunst deluje skupina IRWIN, ki je dosegla lepe uspehe, toda zunaj Slovenije. Mnogo imen, ostala pa bodo samo tista, ki imajo resnično sugestivno moč in ki niso podrla mostov pomembne preteklosti. Komelj omenja tudi renesanso cerkvene umetnosti, ljudsko krajinarstvo in nadaljevanje naive.

Dobro je, da ostanejo zapisana mnenja tudi vodilnih naše dobe. Dr. Janez Juhant se je pogovarjal z dr. Markom Kremžarjem ob obisku domovine l. 1993. Kremžar Juhanta najprej posvari pred pretiravanji in nekritičnim občudovanjem zdomstva, ostane pa resnica, da nismo šli iskat v svet l. 1945 materialnih dobrin. „Izhodišče naše dejavnosti je bilo že Vetrinjsko polje,“ pravi Kremžar, če bi morda kdo v svojem navdušenju pozabil, da manjka še sprava. Že v začetkih se je začelo tudi politično delovanje, nekaj let kasneje tudi kulturno. Prvo je bilo organizirano z udeležbo vseh demokratskih strank v Narodnem odboru, drugo se je razmahnilo v Slovensko kulturno akcijo.

Velikega pomena je bilo, da so se v Argentini naselile družine, ne pa samo mladi ljudje, veliko duhovnikov (čez 60 jih je našelo Duhovno življenje l. 1960), ki so bili glavni organizatorji slovenske skupnosti. Ta skoraj ni poznala posameznikov, ki bi se držali proč od nje. Vero, ki je bila prvi povezovalni dejavnik, je načela tudi argentinsko zdomstvo šele kasneje in potem so začeli vplivati tudi na druge ustanove kvarni vplivi okolja: gospodarski, narodni in

kulturni. Ostalo je samo, kar je bilo tesno povezano s Cerkvijo; nasprotovanje tej tako v domovini kot v zdomstvu ni rodilo sadov...

Za Kremžarja je mogoča narodna obnova, ker življenja ni mogoče uničiti od zunaj, prav tako naroda ne, če sam tega noče. Dokler imata smisel za žrtvovanje, bosta obstala.

Kremžar vrže nekaj luči tudi na dogajanje okrog Svetovnega slovenskega kongresa, ki je bil po njegovem voden preveč centralistično, poleg tega pa je bil spolitiziran, namesto da bi bil nadstrankarski. Vloga Krščanske demokracije naj bi bila v obrambi slovenstva in krščanske morale, če že ne vere, predvsem pa naj bi gojili veliko mero strpnosti, ki naj bi skrbela, da se stranka ne bi preveč oddaljila od sredine in šla v skrajnost, tako desno kot levo.

Taka bi bila bera dominsvetovske struje v današnjem času; zbornik ostaja zvest idealom nekdanjega Doma in sveta in kot tak prenašalec kulturnih vrednot, ki jih je oznanjal pred petdesetimi leti. Večglasnost in različna izhodišča avtorjev so pa porok, da bo zajel ves narod nekoč kot vodilna katoliška revija.

TONE BRULC

NAŠI MRTVI

---

† Branko Pistivšek

V Nemčiji je 23. decembra lani umrl velik prijatelj Slovencev. Za njegovo smrt smo izvedeli pozno — pa sedaj nekoliko skromnih vrstic. V svoji knjižnici je imel čez 3.000 knjig in brošur ter raznih časopisov iz vsega sveta. V kolikor nam je znano je vse to knjižno bogastvo zapustil dr. Arnežu v Ljubljani.

Zopet je odšel neumoren delavec in zaveden Slovenec. Verjetno je pokopan v Nemčiji (München); mi pa mu želimo večni pokoj!

† Francka Oman

Kar verjeti ne moremo, da nas je dne 7. januarja letos tako nepričakovano zapustila. Bila je pridna in je rada priskočila marsikomu na pomoč. Dopolnila je šele 63 let. Skrbela je za sina Janeza in njegovo ženo Silvijo. Pokopana je na novem pokopališču v Moronu.

Veliko se je spominjamo in jo pogrešamo.

Francka! Veseli se pri Bogu, tvoje telo pa naj mirno počiva do vstajenja!
Naše sožalje sinu, njegovi ženi in ostalim sorodnikom.

† Drago Drčar

Po hudem trpljenju je zapustil dne 14. junija to solzno dolino domobranski invalid Drago Drčar in gotovo že uživa srečo pri ljubem Bogu. Star je bil 71 let, pokopan pa je na Chacariti.

Naše sožalje gospe Mariji Magdaleni, njemu pa naj sveti večna luč!

† Pavel Ferfolja

Prejeli smo žalostno vest, da je julija letos preminul naš dobri prijatelj in soborec Pavle Ferfolja.

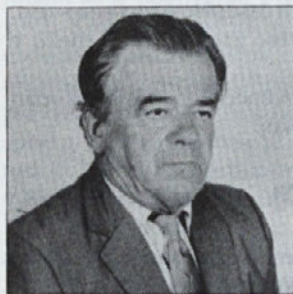
Rajni Pavle je v letih hudih preizkušenj za slovenski narod zagrabil za puško in se hrabro boril proti komunizmu na Hotedršici, Vrhniki in končno na Primorskem. Po Vetrinjski tragediji je prehodil pot skozi begunska taborišča in prišel v Argentino, kjer je veliko pregaral v svoji mizarški stroki in s pomočjo svoje življenjske družice gospe Eme, ustvaril topel slovenski domek.

V imenu društva Tabor je njegov prijatelj in soborec Jože Repar položil na krsto slovenski šopek.

Pokojnik zapušča ženo gospo Emo in tri hčerke. Rajnemu Pavletu želimo vsi njegovi soborci sladkega počitka v argentinski zemlji, užaloščeni družini pa naše doživeto sožalje!

Soborci

...in grob se za grobom vrsti...

Kdo ni poznal **MARTINA BOŠTJANČIČA**, po domače Bubnovega iz Malega Mlačevega št. 8 pri Grosuplju? Gospod ga je poklical k sebi 3. avgusta 1994 in pokojni Martin je zaspal kot majhen otrok in s tem izpolnil njegovo voljo na zemlji ter odšel po plačilo v nebesih.

Pokojni Martin je bil rojen 14. novembra l. 1926 in je ves čas z nami prenašal v italijanskih taboriščih vse tegobe in domotožje zdomstva, vendar se mu je pred smrtjo lani še izpolnila srčna zemlja, da je še enkrat videl domače in

domovino.

Orjak po telesu in moči, ki si je pri gradnji cerkve nemalokrat naložil po

pet vreč cementa kot da gre za eno samo in jih odnesel, kamor je bilo treba — toda po duši mehak kot majhen otrok in dober kot sam kruhek božji.

Lanuški fantovski odsek ga je štel med svoje ustanovne člane, potem pa, ko se je oženil, je vstopil med člane društva Slovenske vasi, kjer ga je vsako mogoče najti ob petkih, sobotah in nedeljal v Hladnikovem domu, kjer je dolga desetletja vršil dolžnost gospodarja. Bil je zaljubljen v petje in ga najdemo že pri prvem pevskem zboru pri sv. Jožefu, deloval pa je tudi pri krožku za folkloro, ko je bil še fant.

Tega našega Martina Boštjančiča je Gospodar življenja in smrti poklical k sebi v nebesa, da mu bo tam vodil gospodarstvo. Ker je bil kot otrok, je tudi odšel nenadoma kot otrok brez trpljenja od nas. Naj mu bo lahka tuja zemlja!

Služil je domobranstvo najprej v rekrutski četi, nato pa smo ga srečali v Vetrinju, kjer je bil v 117. četi do zadnjega dne, preden je bila četa vrnjena v pokol slovenskim komunistom.

V Argentino je prišel l. 1948 iz italijanskih taborišč, kjer si je ustvaril dom na Urbančevini pri Slovenski vasi. Za njim žalujejo žena Francka, hči Beti, sin Martin, številno sorodstvo ter vsi, ki smo ga poznali in smo se od njega poslovili pri polni cerkvi v Slovenski vasi.

Naj počiva v miru!

Soborci in prijatelji iz Slovenske vasi

TONE BRULC

Dva jubileja povezana med seboj

Kdo je „mali“, kdo je „veliki“, je bilo do nedavnega odvisno od ideologije, politike, včasih od političnih veličin, celo pragmatični razlogi so vplivali in to ravno pri tistih, za katere smo mislili, da imajo jasna načela. Vsekakor je bilo socialistično obdobje zelo škodljivo, posebno še, ker se je vlekel pol stoletja. Za slovensko književnost ne samo, da je bila škodljiva ta doba, bila je naravnost sramotna, saj je navadni notranji minister ali njegov namestnik lahko prepovedal kakršnokoli knjigo ali avtorja, kar so jemali potem kot merilo, kaj se lahko tiska in bere. Spomnimo se same afere okoli Kocbeka, ki je bil za publiko utišan kar za nekaj desetletij kljub temu, da je bil „zaveznik“ zmagovalcev. Tudi Vidmarjeva ocena „novih slovenskih svetnikov“ spada k partijskemu določajnu velikih in malih. Sreča je še, da je od prvih petih-šestih let partijskega zamrznjenja književnosti preteklo že toliko časa, da pobeGLEGA

duha svobode, ki je ušel vajencu iz steklenice, ni bilo mogoče več stlačiti vanjo. Morda je slovenski hlapčevski duši dal pogum tudi Miroslav Krleža, ki je prišel v Ljubljano, ko se je začel spor na slovenski kulturni levici. Ziherlova strojnica pod samotno belokranjsko brezico se je potem samo še tu in tam motno zalesketala, listi brezice so lepo zeleneli, deblo se je belilo in vabilo zaljubljene pare — pozabljena je bila še dosti zgodaj partijska diktatura v književnosti. Resda je še tu in tam bila prepovedana kakšna revija po navdušenih in hlapčevskih „koordinatorjih“, toda počasi so knjižne ocene že prehajale k bralcem, ki so zopet dobivali možnost razločevaja med politično agitko in umetniškim tekstom. Grorjé, če bi ne bilo tako pri narodu, pri katerem imajo večjo važnost pesniki in pisatelji kot pa politiki in ideologi.

Letos praznuje Slovenska kulturna akcija 40-letnico ustanovitve, ki pa je povezana še z drugo 40-letnico — prvo izdajo Mertika dr. Stanka Kocipra, ki je bil tudi med ustanovnimi člani SKA in eden najbolj delavnih v prvem desetletju našega zdomstva. Ko je po štiridesetih letih izšel Mertikov ponatis pri Mladinski založbi, bi se lahko upravičeno vprašali, koliko plev je odnesel veter časa iz slovenske književnosti in zakaj tako dolga doba od prve do druge izdaje Mertika.

Da je bilo obdobje komunizma pri nas predolgo, in da je napravilo neizmerno škodo na narodovem organizmu, v tem smo si danes složni že menda vsi Slovenci, tako tisti, ki bivamo v zdomstvu, kot oni, ki so naprej vzpostavljali komunistično diktaturo, ki so jo potem resda z malo manjšim navdušenjem pomagali rušiti pol stoletja kasneje, toda na način, da so oni zopet ostali na oblasti. Škoda bi bila lahko še dosti večja, če ne bi tisti del književnikov, ki se je imel, ali pa so ga šteli med katoliškega in nadaljevalca katoliške tradicije Doma in sveta, ustanovil že v prvem desetletju zdomstva SKA, ki naj bi bila nadomestek zdomstva za Dom in svet, obenem pa tudi nadaljevanka in luč, v katero naj bi bile uprte oči zdomstva, zamejstva in matice

Jezik je družbena dobrina, bogastvo, ki ga morajo čuvati njegovi posestniki. Jezik ni samo kot koroško, gorenjsko, notranjsko, štajersko ali prekmurško narečje, ampak skupek vseh teh narečij, še več, danes uporabljajo jezikoslovci izraz „govor“, kar bi bil podrazdelek narečij, in teh govov so našteji pri Slovencih kar štiristo po Logarjevem zborniku. Ni za današnje jezikoslovce, kakor tudi ne za Kocipra važen samo govor in narečje sedanje generacije, k narečju in jeziku spadajo zapisana govorica Primoža Trubarja, Dolenjca, Jurija Dalmatina, Janeza Svetokriškega — Primorca, Urbana Jarnika — Korošca, obeh Küzmičev — Prekmurcev, Štajerca Modrinjaka, vseh tistih bolj ali manj poznanih uporabnikov jezika od Trubarja naprej, med katere moramo šteti tudi Kocipra kot namernega ohranjevalca jezika, posebno še arhaičnih in narečnih besedi, ki so nekdanj bogatile slovenščino. Še obstajajo? Jih še ni požrla uravnilovka radijske in televizijske govornice?

Precej velik delež — nekaj sto besed iz Goriškega — nam razloži pisatelj

na koncu teksta Mertika. Čudno! Saj smo imeli tudi druge pisatelje, vendar so sramežljivo, včasih neuko poskušali prekriti svoje narečje s književnimi izrazi. Vse to — namerno in zavestno ohranjanje domačih besed, spada v najplodovitejšo dobo Kociprovega pisateljstva, sega pa tudi v našo dobo.

Dosti nas je še živih, ki nam je vladajoča in zmagoslavna ekipa od začetka revolucije prilepila izraz „kolaboracionisti“. Kocipru ne samo z leve, ampak tudi z desne strani. Čuden kolaboracionist, ki pred nemškimi okupatorji zbeži v takrat še mirno Ljubljansko pokrajino, kjer je drugi okupator — tokrat italijanski — razdajal sadeže dvatisočletne civilizacije in kulture. Ta ga pošlje, tako kot toliko drugih akademikov, v internacijo v Italijo, kjer odsedi več kot dobro leto. Tudi ob vrnitvi v Slovenijo se Kociper ni spravil na štetje lir prekupčevaja na črni borzi, kar so delali takrat premnogi, ki se danes bijejo po prsih. Skušal je nadomestiti izgubljeno leto študija, zraven pa je moral pisati, da je vsaj od nekod imel tanek vir za skromno preživetje. Že takrat je nastajal Mertik, ki ga je izdal dobrih deset let kasneje pri SKA kot njeno prvo izdanje l. 1954.

Zakaj je bil Mertik takoj razprodan in isto se je zgodilo z Goričancem ob prvem in drugem izdanju. Če smo zdmoci bili lačni po tolikih letih klene slovenske besede bi bilo še razumljivo, toda zakaj isti pojav v Sloveniji po tolikšnih dolžitvah kolaboracije, zmerjanja, obrekovanja, ki ga je Kociper bil deležen več kot katerikoli slovenski pisatelj?

Že v Goričancu se srečamo, čeprav je bil pisan pod italijansko okupacijo, z močnim protinemškim, potujčevalnim, izkoriščevalskim nabojem, kar se je potem še stopnjevalo v Mertiku in v nedokončanem romanu Na božji dlani. Tak Kociper je bil nevaren Ziherlu, Kreftu, Potrču, Vidmarju, ker je bil prava paradigma slovenskega pisatelja, ki piše o družbenih vprašanjih, ko ta niso zadovoljivo rešena; ki piše o nevarnosti potujčevanja pod okupacijo in je narod v nevarnosti, da ga potujčijo; piše o namišljeni pobožnosti in hinavščini (Šentjurjevski provizor), vse to pa pisano v zdravem, klenem, pogovornem narečju Goričkega, ki je prebudilo zaspano Ljubljano. Kociper je namreč takoj zaznal narodne, politične, družbene, kulturne premike in je postajal nevaren takratnim „vodilnim“ levicam in kot tak bi ostal, če bi bil tajnik generala Leona Rupnika ali pa ne. Prešernova nagrada mesta Ljubljane mu je bila podeljena, ne da bi Rupnika sploh poznal.

Ko sta se peljala Vidmar in Mirko Javornik s simpozija v Španiji, so železniška kolesa pela v taktu Vidmarjevega pregovarjanja: „Vse to ti dam, vse to ti dam...“ vendar Vidmar najbrž ni nikdar pomislil ponuditi kaj takega Kocipru, ker ga je predobro poznal, še preden je bil Rupnikov zet. Komaj je dober mesec, kar jim je z velikimi črkami v nadaljevanki „Kaj se je zgodilo s slovensko zgodovino“ v Naših razgledih zapisal: Rupnik!

Da, če bi imeli več takih ljudi kot je bil dr. Stanko Kociper, general Leon Rupnik, Goričancev in ljudi iz Slovenskih goric, bi nam bila morda prihranjena komunistična môra, ki traja še danes.

„Vsa si lepa, o prijateljica moja!“ bi lahko primerjali besedilo Mertika in Goričanca s Kociprovo zaljubljenostjo v zemljo in ljudi iz Goričkega ter Visoko pesmijo iz Sv. pisma. Nadaljevanje v Sv. pismu je: „...in madeža ni na tebi!“ Bili so tudi madeži in Kociper pokaže tudi nanje, vendar je bila zanj prva ljubezen. Ljubezen Goričanca do zemlje, ljubezen do jezika, ljubezen do vsega slovenskega!

VIKTOR E. FRENKL:

„Človekova duhovna svoboda, ki se do zadnjega ne da vzeti, daje prav tako do zadnjega diha priložnost za smiselno oblikovanje življenja.

Smiselno pa ni le življenje uživanja in ustvarjanja, temveč tudi življenje trpljenja. Trpljenje spada k življenju, enako kot usoda in smrt. Vse to je celota človeškega bivanja.“

„Nobene človeka in nobene usode se ne more primerjati z drugo; nobena situacija se ne ponovi. V vsaki situaciji je človek poklican k drugačnemu ravnanju. Za vsako situacijo pa je značilna njena enkratnost in edinstvenost.“

Popravek v Taboru št. 7-8:

Stran 180 Slovenija moja: Zadnja kitica: „med razpokane goré“
pravilno: „med razkopane goré“

Zaradi nepredvidenih tehničnih zaprek je to pot izostala KRONIKA DOBROVŠKE FARE. Nadaljevanje bo v naslednji številki.

Hvala lepa za razumevanje.

DAROVALI SO

TISKOVNI SKLAD TABOR

	v dol.
Jože Bojc	20
Janez Skubic	20
Globočnik Martin-Vera	50
<i>V spomin na očeta Milana Dolinar</i>	
Gregor Dolinar	120
Rudi Merc	10
Jože Dolenc	10
Ana Medved	2
Društvo Tabor-Cleveland	265
Mari Rebernak	30
Franc Horvat	20
Francka Rabzel	30
Ivan Rupnik	30
Jože Kukovica	40
Vinko Petkovšek	50
Lojze Starič	50
<i>V spomin na moža Janeza</i>	
Francka Rabzel	50
<i>V spomin na moža Toneta</i>	
Francka Koritnik	25
<i>Ob drugi obletnici</i>	
<i>smrti očka</i>	
družina Kolman	325
Franjo Mejač	25
Marička Kadunc	50
<i>Ob prvi obletnici smrti</i>	
<i>moža Venclja</i>	
Neda Dolenc	100
Stane Buda	20

SOCIALNI SKLAD

	v dol.
France Hren	50
Katica Drew	20
Jože Cerar	10

Jože Pust 10

TOLSTOJEV SKLAD

	v dol.
<i>V spomin na dr. F. Pepevnaka</i>	
France Kozina	25

ZA ROŽMANOV DOM

	v pesih
<i>V spom na prelata dr. A. Starca</i>	
Janez Kožar	20
<i>V spomin na M. Boštjančič</i>	
Janez Kožar	20
Branko Rebozov	40
Franc Zorec	5
č. g. Jože Guštin	30
Lovro Tomažević	10
<i>V spomin na pobite domobrance</i>	
<i>25. čete</i>	
Stane Buda	50
<i>V spomin na pok. brata</i>	
Franc in Tinca Fajfar	100
	v dol.
Feliks Sebanč	142
<i>Ob smrti Barbare Žitnik</i>	
Tone Vogel	10
	v kand. dol.
<i>V spomin na pok. go. Lucijo Paznar</i>	
M. K. Sterle	50
H. F. Ziernfeld	100
<i>V spomin na pok. č. Janeza Kopača</i>	
M. K. Sterle	50
H. F. Ziernfeld	100
<i>V spomin ge. Milene Čekuta</i>	
M. K. Sterle	50
H. F. Zierfeld	50
<i>V spomin pok. Franka Pepevnak</i>	
H. F. Ziernfeld	100

VSEBINA

Rupnik - dr. Stanko Kociper	193
Spominska obeležja	199
Spominska slovesnost v Kočevskem rogu	209
Žalna slovesnost v Teharjah	212
Počastitev spomina domobrancev v zdomstvu	214
Tema za razmišljanje	221
Sv. Urh	221
Sliki oficirskega tečaja	224
In naša razočaranja se nadaljujejo - Nace Frančič	225
Ivan Korošec, hvala za Teharje - krvave arene - J. P.	227
Mnenja in vrenja: Dom in svet - Zbornik 1993 - T. B.	228
NAŠI MRTVI	235
Dva jubileja povezana med seboj - Tone Brulc	237
DAROVALI SO	III

NAŠA NASLOVNA SLIKA:

Ustanovitelj, vrhovni poveljnik vseh domobranskih enot v Sloveniji, general Leon Rupnik, pri pregledu prostovoljnih domobranskih čet pred vladno palačo v Ljubljani.

Hurlingham
Sucursal
Correo
Argentino
(Bs. As.)

TARIFA REDUCIDA
Concesión N° 1596

FRANQUEO PAGADO
Concesión N° 2619